

TDK DOLGOZAT

2023

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

**A fenntarthatóság pszichológiai vizsgálata az egyéni döntéshozatal
árnyékában**

**Psychological examination of sustainability in the shadow of individual
decision-making**

Hábel Noémi

Konzulens: Fentősné Mohácsi Bernadett

Kézirat lezárásának dátuma: 2022.11.13.

Tartalom

Tartalom	3
Ábra és táblázat jegyzék.....	5
Bevezetés.....	7
A környezetpszichológia kialakulása és fenntarthatóság.....	9
Környezettudatosság beépülése az emberi magatartásba	11
Egydimenziós elmélet.....	11
Ökológiai értékek modellje	12
Háromdimenziós attitűdmodell	13
Funkcionális attitűd elmélet.....	14
Ismeret	14
Alkalmazkodás	15
Énvédés	15
Értékkifejező.....	15
Konzisztencia-elméletek.....	16
Festinger kognitív-disszonancia elmélete	16
Rosenberg megismerési-index elmélete	17
Demográfiai adatok a környezeti attitűdök vizsgálatában.....	19
Nem	19
Életkor	19
Családiállapot	19
Jövedelem és iskolázottság	20
A fenntarthatatlanság tudatának egyénre gyakorolt hatása	22
Földünk kihasználása.....	22
Környezet és depresszió viszonya	23
Környezeti problémák erősödése miatti szorongás	24
Ok-okozati összefüggések meglátása	26
Fenntartható viselkedés és fogyasztói attitűdök megváltozása	30
Szükséglet-hierarchia.....	30
Fenntartható fogyasztás.....	31
Motiváció és ösztönzés	34
Ösztönző intézkedések a viselkedési attitűdök megváltoztatására	36
Információs stratégiák alkalmazása	36

Strukturális intézkedések alkalmazása	36
Jutalmazások és büntetések motivációs ereje	38
Pénzügyi ösztönzés	38
Jogi úton történő szabályozások	38
Nevelés és pedagógia szerepe a fenntartható attitűdök elsajátításában	40
Természet, gazdaság és társadalom pillérjein alapuló modellek.....	40
Fenntarthatóság pedagógiája	42
Fenntarthatóságra nevelés fontossága pszichológiai szempontból	44
Környezettudatos személyiség formálása	44
Saját primer kutatás	48
Demográfiai és általános tájékozódó adatok	48
Fogalmi ismeret és társadalmi hozzáállás	53
Szokásokon való változtatási hajlandóság.....	58
Az egyén érzelmi viszonya a fenntarthatósággal	63
Összefoglalás	66
Felhasznált irodalom	67

Ábra és táblázat jegyzék

1. ábra Környezet dimenziói	9
2. ábra Ökológiai értékek modellje	12
3. ábra Három dimenziós attitűdmodell	13
4. ábra Világ népességének alakulása 2100-ig.....	22
5. ábra Klímaváltozással kapcsolatos érzelmek egyénre gyakorolt hatása	24
6. ábra Környezeti indikátorok rendszere.....	27
7. ábra Hajtóerők ok-okozati viszonya.....	28
8. ábra Személyiség szerkezete	30
9. ábra Felelős fogyasztás kategóriái.....	33
10. ábra Egyén cselekedeteinek kapcsolata a környezetvédelemmel.....	36
11. ábra A fenntarthatóság három pillére	40
12. ábra Gyenge fenntarthatósági modell.....	41
13. ábra Erős fenntarthatósági modell.....	42
14. ábra A fenntarthatóságra való nevelés szintjei	43
15. ábra Környezeti nevelés tartalmi modellje	45
16. ábra Környezettudatos nevelés hatásrendszere	46
17. ábra Válaszadók nemek szerinti megoszlása	48
18. ábra Válaszadók életkor szerinti megoszlása	49
19. ábra Válaszadók lakóhely szerinti megoszlása	50
20. ábra Válaszadók iskolai végzettség szerinti megoszlása.....	50
21. ábra Válaszadók családi állapot szerinti megoszlása	51
22. ábra A válaszadók megoszlása az egy háztartásban élők száma szerint	51
23. ábra Válaszadók megoszlása a gyermekek száma szerint.....	52
24. ábra Válaszadók nemzetiség szerinti megoszlása	52
25. ábra Válaszadók megoszlása a fenntarthatóság fogalmának ismerete alapján.....	53
26. ábra Válaszadók megoszlása a fenntarthatóságról folytatott beszélgetéseik alapján.....	54
27. ábra Válaszadók véleménye arról kinek a feladata a fenntarthatóság megteremtése.....	55
28. ábra Válaszadók megoszlása életmódjuk alapján	56
29. ábra Fenntarthatótevékenységek követésének megoszlása	57
30. ábra Környezetbarát cselekedetek követése a szociális környezet hatására.....	58
31. ábra Válaszadók megoszlása szokásaikon való változtatási hajlandóság alapján.....	60

32. ábra Válaszadók kompromisszum kötési hajlandósága	61
33. ábra Válaszadók megoszlása a lemondás érzete alapján.....	62
34. ábra Jövő generációk jóllétére való gondolás	63
35. ábra Éghajlatváltozás következménye saját életünkre gyakorolt hatása alapján	64

Bevezetés

TDK dolgozatomban a manapság aktualitását tekintve egyre nagyobb figyelemmel bíró fenntarthatósággal foglalkozom. A megszokottól eltérően a fizikai akadályok helyett a pszichológiai korlátjainak jártam utána annak, hogy miért nem tudunk egy fenntarthatóbb világban élni. A dolgozatom célja, rávilágítani arra, hogy az emberek fenntarthatósághoz fűződő érzelmi viszonya, milyen módon befolyásolja a környezetbarát cselekedetek megvalósulását.

Érdeklődési körömhöz szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság és próbálom nem csak megismerni a témát, hanem a saját életembe is beépíteni azokat a tevékenységeket melyek kevésbé terhelik a környezetet.

Dolgozatom hét fő részre bontható. Az első fejezetben azt mutatom be, hogy a természeti környezet milyen módon épült be a pszichológiába és került ezáltal kapcsolatba a fenntarthatósággal.

A második fejezetben ismertetem azokat az attitűd elméleteket melyek azzal foglalkoznak miként jelennek meg a környezettudatos cselekvések hajlandósága az emberi magatartásban.

A harmadik fejezetben demográfia szempontból mutatom be a nem, az életkor, a családiállapot, a jövedelem és iskolázottság miképp függ össze a környezetbarát tevékenységek életünkbe való beépítésével.

A negyedik fejezetben a fenntarthatatlanság tudatának egyénre gyakorolt hatását mutatom be. Azt vizsgálom, hogy a negatív érzelmek miként hatnak mentális egészségünkre és ez milyen módon gyakorol befolyás a mindennapi életünkre.

Az ötödik fejezetben annak jártam utána, hogy a fenntarthatóság hogyan jelenik meg a fogyasztói szokásainkban. Milyen motiváció vezérelheti azokat, akik a környezetbarát alternatívák mellett foglalnak állást. Valamint, bemutatásra kerülnek azok az ösztönző megoldások melyek elősegíthetik a környezettudatos magatartás kialakulását.

A hatodik fejezet azt foglalja össze miért lenne szükséges minél kisebb korban megismertetni a fenntarthatóságot az emberekkel. A környezeti nevelés fontosságát ismertetem abból a szempontból, hogy nem csak a társadalomra nézve van hasznossága a környezettudatos életmódnak, hanem az egyén pozitív mentális egészségének fenntartását is elősegíti.

A záró fejezetben kérdőíves kutatásom eredményeit ismertetem. Kutatásom arra irányult, hogy megtudjam az emberek mennyire vannak tisztában a fenntarthatósággal, miként gondolkodnak saját felelősségükről annak megteremtésében és ezért mit lennének hajlandók megtenni. Illetve érzelmi szempontból hogyan reagálnak az éghajlatváltozás hozta következményekre saját és a jövő generációi tekintetében.

A környezetpszichológia kialakulása és fenntarthatóság

A környezetpszichológia kialakulása 1960-70-es években kezdődött, elsősorban az USA-hoz és Kanadához kötődik. A tudományág már a kezdeti szakaszban szembe ment az addig elfogadott képpel a fizikai közeggel kapcsolatosan. Az általános pszichológia a társadalom és természettudományokra alapozva nem vette figyelembe a fizikai környezet hatását az egyénre nézve vagy azt csak pusztán ingerként kezelte. (Dúll, 2021b) Elsősorban, az egyént körülvevő szociálpszichológia közeget tekintette a környezetének. (Dúll, 2009a) A környezetpszichológiában, ezzel szemben a fizikai környezet szerepe és jelentősége válik hangsúlyossá. (Dúll, 2021b)

Az érzékszerveinkre ingerlő hatást gyakorló környezet fogalmának meghatározása, többféle képen lehetséges. A környezetpszichológia definíciójában három szempont szerint oszthatjuk fel: emberi reakciók, tartalom és terjedeleme alapján. Az emberi reakciók a csoportképződésre vannak hatással, míg tartalmi szempontból a környezet lehet természeti, társas vagy épített világ. Terjedelmet tekintve létezik mikro-, mezo-, makrokörnyezet. (Dúll, 2001a)

1. ábra Környezet dimenziói

Forrás: saját szerkesztés

A környezetpszichológián belül kialakult külön ágazat a szociális ökológia. Ez a terület az emberi viselkedés kölcsönhatását a környezet szociofizikai viszonyát vizsgálja az alapján, hogy a környezetet egyszerre veszi figyelembe fizikai és társas szempontból egyaránt. (Dúll, 2001a)

A fizikai környezet térben és időben való determinálása a környezetpszichológia szerint nem korlátozható, elemei összefogva definiálják a környezet fogalmát. Amennyiben ezeket a komponenseket nem vesszük figyelembe már csak az ingerek különböző komplexitásáról lehetséges vitatkozni. (Dúll, 2001a)

A pszichológia sokáig nem fordított közvetlen figyelmet a környezet-ember viszonyára miszerint az élet eseményei a fizikai környezetben történnek. (Dúll, 2001a) A szakemberek felismerték, hogy a környezet változása kihatással van az ember mindennapi életére. Az urbanizációval járó egymástól való elidegenedés, környezetszennyezés és klímaváltozás csak néhány példa melyek befolyásolják az egyén megítélését a minket körülvevő világgal kapcsolatban és az ebből fakadó dilemmák többsége valamilyen szinten pszichológiai eredetű viszonyulást eredményeznek. (Dúll, 2021b) A mindennapok során egyre égetőbb kérdéssé válik a fenntarthatóság kérdésköre, ami kihatással van az emberi viselkedésre, látásmódra, preferenciákra és vásárlási szokások megváltozására.

A fenntarthatóság és fenntartható fejlődés kifejezések egyre elterjedtebb szókapcsolatokká válnak, fontos azonban különbséget tenni a kettő fogalom között. A fenntarthatóságra még nem létezik egységesen elfogadott definíció, ami azonban, a legtöbb meghatározásban közös, hogy azokat a cselekedeteket foglalja magába melyek segítségével hosszú távú fennmaradásunkat biztosítani tudjuk. Ezen tettek beteljesülése maga a fenntartható fejlődés. A fenntartható fejlődés eredménye a fenntartható jövőre enged következtetni (Gór, 2013) miszerint korunk szükségleteinek kielégítése a folytonos szociális jóllét biztosítása, úgy valósul meg, hogy ezzel nem tesszük kockára a jövő generációinak jóllétét. (WCED, 1987)

A tranzakcionális szemléletmódot követő környezetpszichológia szerint a külvilág impulzusai úgy értelmezhetőek, ha annak az egyénre gyakorolt megnyilvánulásait is figyelembe vesszük. (Dúll, 2021b) Az élővilágot pusztító cselekvéseink megoldásának kérdése nem valósulhat meg a természet- és társadalomtudományok együttműködése nélkül. A fenntartható fejlődés megteremtését azért is tekinthetjük pszichológiai jellegűnek mivel nem elég csupán a problémák megismerése, szükséges a felismerés, az egyéni mellett a társadalmi tudatosság erősítése, valamint a környezethez való viszonyunk átformálása.

Környezettudatosság beépülése az emberi magatartásba

A fenntartható viselkedés a fenntartható fejlődés megvalósulását segíti elő a szűkebb és tágabb környezetben egyaránt. Különbséget teszünk közvetlen és közvetett fenntartható viselkedés között. A közvetlen viselkedések közé sorolhatók a lokális termékek vásárlása, a fogyasztás csökkentésére irányuló tevékenységek. Közvetett fenntartható cselekvés lehet az oktatás fejlesztése, a politikai beavatkozások vagy akár a pénzügyi befektetések. (Fajzi-Erdei, 2015)

A fenntarthatósággal kapcsolatos problémák gyökere részben evolúciós múltunkban keresendők (Varga, 2006), mivel a környezet megóvása végig kíséri egész történelmünket (Diamond, 2009), valamint a Földet pusztító problémák globálisan jelentkeznek. (Assadourian, 2010) Az evolúciós pszichológia egyik alkotóeleme a viselkedésökológia alapján minden élőlény esetében jelen vannak az erőforrások, az ezzel való gazdálkodás pedig stratégiai programként vesznek részt az egyed mindennapjaiban. Az élőlények arra törekszenek, hogy a minél kisebb ráfordítással tudjanak az erőforrásokhoz hozzájutni. (Bereczkei, 2003) A fenntartható viselkedés akadályainak kezelése érdekében tehát fontos az okok feltárása. (Fajzi-Erdei, 2015)

A modern szociálpszichológia előszeretettel alkalmazza az attitűd fogalmát mivel ennek segítségével stabil képet kaphatunk az egyén értékelő beállításáról és viszonyáról. (Forgács, 2011) Az attitűdökkel kapcsolatban több fajta elméletet különböztetünk meg, melyek különböző dimenziókban vizsgálják meg az emberi magatartást.

Egydimenziós elmélet

Az egydimenziós modell alapján az attitűd, olyan mentális reprezentáció mely során az egyén egy adott attitűdtárggyal szemben megfogalmazza saját érzelmeit, viselkedését és értékítéletét. (Fekete, 2022) A környezettudatosság, fenntarthatóság is az attitűdtárgyak közé sorolható, mivel minden dolog beletartozhat ebbe a kategóriába mellyel szemben az egyén pozitív vagy negatív érzelmi értékelést tud kialakítani. Ilyen típusú modellt alkotott Fishbein 1997-ben. (Perényiné, 2010) A környezettudatosságot az egydimenziós környezeti attitűd modellek olyan viselkedésformaként határozzák meg, melyben a természeti problémákat az egyén, társadalom vagy szervezet aktív és felelős cselekedetekkel próbál megoldani. Az egy kiterjedésű sémák használata nem szolgált megfelelően a környezettudatosság problémáinak feltérképezésében, ezért létrejöttek a két és háromdimenziós modellek. (Major, 2018)

Ökológiai értékek modellje

A legismertebb modell a megőrzés és használat dimenzióját kezeli magasabb rendű faktorként.

A természetikincsek megóvása és az ökológiai viselkedés a megőrzéshez tartoznak, míg a használat alatt a Föld által nyújtott erőforrások felélését értjük. A két faktor nem szükségszerűen kapcsolódik egymáshoz, de általuk felépíthető az ökológiai értékek modellje. A séma egymással nem célzottan korreláló négy kategóriát különböztet meg és ezekbe sorolja be az egyént a környezet iránt tanúsított attitűdje alapján.

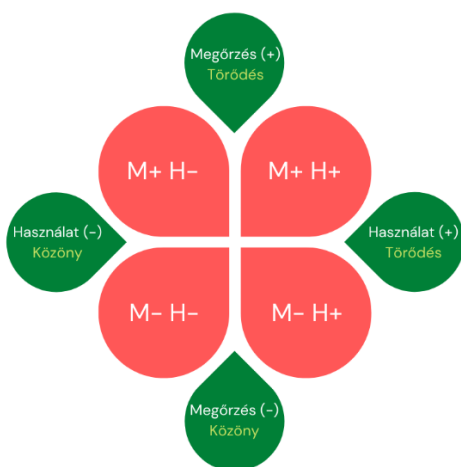
Attól függően, hogy az egyes faktorok milyen mértékben vannak jelen beszélhetünk törődésről és közönyről.

Elkötelezett a környezete iránt az a személy, akinél mindkét faktor pozitív. Viszont ezen egyének úgy gondolják a környezeti erőforrások legfőbb funkciója a szükségletek kielégítése.

A környezet megóvásával kapcsolatban erős érzelmeket mutató személyek esetében a megőrzési faktor helyezkedik el magasabb helyen.

Az előzőek teljes ellentéte az, amikor a használat és a megőrzés terén is negatív a két dimenzió. Ekkor beszélhetünk teljes közönyről a környezettudatosság iránt.

A negyedik kategóriába tartozó személyek szintén közömbösséget tanúsítanak az ökológiai magatartás iránt. A használati faktor erőssége viszont arról árulkodik, hogy a természeti erőforrásokat büntudat nélkül korlátlanul használja fel, mivel úgy gondolja nem fog bekövetkezni ezek kimerülése. (Major, 2018)

2. ábra Ökológiai értékek modellje

Forrás: saját szerkesztés (Major, 2018 alapján)

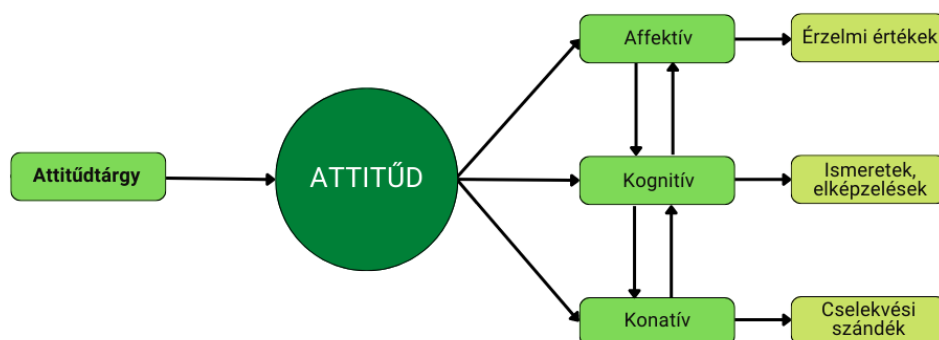
Háromdimenziós attitűdmodell

A háromdimenziós modell a szerkezeti egységekre vonatkozó elképzeléseket foglalja magába, mivel minden attitűd kognitív, konatív valamint affektív alkotóelemből áll össze.

A **kognitív** összetevő az attitűdtárggyal kapcsolatos ismereteinket elképzeléseinket foglalja magába. A fenntarthatóság kérdéskörének esetében ez azt jelenti, hogy az egyén milyen tájékozottsággal rendelkezik környezettudatosságról, klímaváltozásról, mindennapi tetteinek hatásairól.

A **konatív** elem a jövőbeni cselekvésekre utaló információkat kezeli. Milyen viselkedési szándékot fog mutatni az érintett személy.

Az **affektív** tengely az adott tárggyal kapcsolatos érzelmi értékeket vizsgálja. Az attitűdtárgy felé irányuló motivációt az affektív elemek biztosítják, ezért is van szükség a pozitív tapasztalatok szerzésére mivel ezek nagyban hozzájárulnak az attitűdök formálásában. (Major, 2018)

3. ábra Három dimenziós attitűdmodell

Forrás: saját szerkesztés

Fenntarthatóság megteremtését akadályozzák a pusztító környezeti viszonyok, melyek kihívások elé állítják korunk társadalmát, továbbá szerepet játszanak a rossz életminőségben és egészségi állapotokban. Ebből kifolyólag nagy figyelmet kell fordítani a környezet és egészség vizsgálatára a fenntartható fejlődés összefüggésében. (Frajzi-Erdei, 2015) A folyamatos egyensúly fenntartásához, adaptív viselkedéshez, módosításokat kell végeznünk a mentális struktúránkon az adott szituációhoz illeszkedően. (Varga, 2006)

Az emberi magatartáson belül megkülönböztetünk környezeti attitűdöket. Ez a kategória az egyén környezetvédelemhez köthető fenntartható tevékenységeit és érzelmi viszonyait foglalja magába. (Fekete, 2022) A környezeti attitűdök követése azonban nem jár együtt a környezetbarát viselkedéssel. A pozitív mentális egészség szinten tartásához és fejlesztéséhez jelentősen hozzájárul a fenntartható viselkedés. A környezettudatos attitűd követése a szubjektív jóllétre csak kismértékben gyakorol hatást. A szociális jóllét szintjének növekedése, érzelmi szinten való emelkedése a társadalom többsége esetében emelik az életminőséget. Ennek eléréséhez azonban olyan gondolkodásmódra van szükség mely az egyén számára valamilyen szempont miatt fontos értéké teszi az egészséget és a fenntarthatóságot. Ezen aspektusok beteljesedése alapul szolgálnak a végső cél eléréséhez, mely nem más, mint a fenntartható életmód és a pozitív mentális egészség. (Frajzi- Erdei, 2015)

Az akadályok ellenére egyre több ember végez a mindennapjai során valamilyen környezetbarát tevékenységet, globálisan viszont még mindig kevesen tesznek azért, hogy viselkedésükkel segítség bolygónk megóvását.

Funkcionális attitűd elmélet

Az elmélet alapján minden attitűdnek négy fő funkcionális alapját különböztetjük meg. A viselkedés megváltoztatásához szükséges a megfelelő funkciójú módszerek alkalmazása.

Ismeret

Az attitűd lényege, hogy a minket érő nagy információhalmazt fel tudjuk dolgozni és az ezekből származó ismereteket hatékonyan tudjuk felhasználni. (Perényiné, 2010) A társadalom tagjai már egyre többször találkoznak a fenntarthatósággal kapcsolatos fogalmakkal és problémákkal, mégis kevés valódi tudással rendelkeznek a témával kapcsolatban. Az információ hiányossága pedig nagyban befolyásolja az egyes cselekvések megvalósulását. Akadályt jelent az is, hogy a klímaváltozással kapcsolatos előrejelzések bizonytalanok. Az emberekben megjelenő aggályoknak köszönhetően növekedhet a haszonmaximalizáló viselkedés valószínűsége ezzel párhuzamosan pedig visszaeshet a pozitív cselekvések megvalósulásának esélye. (Fekete, 2022) Sokszor találhatjuk szemben magunkat ellentmondásos hírekkel, valótlan állításokkal melyek hatására az egyén ingerküszöbe egyre magasabbá válik. Az egyén azokra a tényekre fog legjobban odafigyelni melyek meggyőződésével megegyeznek az ezzel szembenálló információk feldolgozására és megértésére nem fog komolyabb időt fordítani. Ezek alapján a környezeti attitűdök erősödése érdekében fontos a hiteles, figyelemfelkeltő információk áramlása.

Alkalmazkodás

Az ember természetéből adódóan hajlamos magát másokkal összehasonlítani, valamint szeretne a többiekkel lépést tartani. Bizonyos, viselkedés mintákat csak azért kezd el követni az egyén, mert családja, barátai így cselekednek. Ezen attitűdök beépítése a saját életünkbe segítik a csoportban való bennmaradást és növelik egy új társasághoz való becsatlakozás esélyét. (Hunyadi, 2007) A környezetbarát cselekvéseknél is megfigyelhető a külső minta követésére való hajlam. (Perényiné, 2010) Ha az egyén túl sokszor találja szemben magát azzal, hogy az őt körülvevő szociális háló kevesebbet tesz a környezetvédelemért, könnyebben feladhatja elveit. Erőfeszítéseinek hiábavalóságát tapasztalva hajlamos visszatérni régi szokásaihoz hiszen ezek általában kevesebb időt, energiát emésztettek fel, esetleg még anyagi szempontból is kedvezőbbek voltak számára. (Fekete, 2022) Pozitív példákat is fellelhetünk a külső minta követésével kapcsolatban, ugyanis a támogató visszajelzések segítik a pozitív attitűdök kialakulását. Az egyén, azért kezd el komposztálni, szelektíven szemetet gyűjteni, mert környezetétől biztatást kap a cselekvés követésére. Az ilyen típusú cselekedetek általában egyszerűbbek, nem járnak nagyobb költségekkel. Az ebbe a kategóriába tartozó szokások beépítése hasznos, bár csak kisebb ökológiai hatással bírnak. (Frajzi- Erdei, 2015)

Énvédés

A funkció a szorongástól, a különböző negatív érzelmi hatások elkerülést szolgáló attitűdöket foglalja magába. (Perényiné, 2010) Az egyén attitűdje megóvása érdekében képes a világ történéseit a saját gondolatainak megfelelően egyfajta torzított képként látni. (Hewston-Stroebe, 2007) Sokan úgy érzik a természet változása nincs hatással a jelen életvitelükre, az optimizmus torzítás elve alapján pedig a jövőt befolyásoló globális változásokat sokkal pozitívabban ítélik meg, mint azt az előrejelzések sugallják. A hétköznapiak során a cselekvő személy lelkiismeretfurdalása csökkentése érdekében az adott cselekedetet képes úgy megítélni, hogy azzal saját feladatát ellátta további kötelezettsége már nincsen. Erre példa, hogy az egyén szelektíven gyűjti a szemetet, viszont a boltok polcáról továbbra is a műanyagcsomagolású termékeket vásárol. Másik lehetőség az érzelmi megnyugtatóra, hogy a szemetet nem fenntarthatóan szortírozó személy azzal hivatkozik szokására, egyedül úgy sem képes eredményt elérni. Ezt a jelenséget visszapattanó hatásnak nevezik. (Fekete, 2022)

Értékkifejező

Az énképünk megvalósítását és értékeink kifejezését segítő attitűdök. (Hewston-Stroebe, 2007) A vásárlási döntések meghozatalában a termékek kiválasztása során több mindent szükséges mérlegelni. Saját értékeink mellett különböző kockázatok is felmerülhetnek. Ilyen szempontok

lehetnek pénzügyi, időbeli, funkcionális vagy akár társadalmi értékelésünkkel kapcsolatos kérdések. Az előzőek bármely elemének hatására dönthet úgy a fogyasztó, hogy saját preferenciáját előrébb helyezi, mint a környezettudatosságot. (Fekete, 2022)

A fenntartható termékek vásárlása sokszor költségesebb, mint a környezetre károsan ható alternatívája, ebből kifolyólag a fogyasztó könnyen befolyásolhatóvá válhat befektetése során. Előfordulhat, hogy bár megvan a hajlandóság a környezetbarát cselekvésre a fogyasztó jövedelmi korlátja következtében azok mégsem teljesülnek be. Bizonyos termékek beruházása során befuthatunk olyan árucikkekbe melyekről a későbbiekben kiderülhet hasznosságukat tekintve nem a megfelelőek a számunkra, mégis kitartunk használatuk mellett ezzel azt az érzetet tudatosítva, hogy jobban megérte az elköltött összeg. Ez a jelenség a meg nem térülő költségek téveszméje. (Fekete, 2022)

Konzisztencia-elméletek

Az elmélet értelmében az ember törekszik a racionális feltételezésekre és ennek hatására viselkedése nem csak a szociális közeg szemében válik konzisztenssé, de saját maga is törekszik a konzisztens látásmódra. A konzisztencia biztosítása során mégis sokszor figyelhető meg a racionalitás hiánya. (Perényiné, 2010) Környezettudatos magatartás szempontjából két elméletet érdemes megvizsgálni.

Festinger kognitív-disszonancia elmélete

Középpontjában az ellentmondásmentesség áll, ami disszonáns és konszonáns alakzatokból épül fel.

Amikor az attitűdön belül fogalmazódnak meg az ellentmondások, akkor azért a disszonáns elem a felelős mivel, ha az attitűdöt formáló egyik elem dominánssá válik nagyobb valószínűséggel jelennek meg ellentétek. Fenntarthatóság szempontjából ez úgy mutatható be, hogy az egyén tisztában van azzal tömegközlekedéssel is könnyen eljuthatna a munka helyére ezzel kevésbé szennyezve a környezetét, mégis az autózás mellett dönt. Kisebb és nagyobb távolságokat is egyaránt személygépkocsival tesz meg, ezért nem szeretne lemondani ennek kényelméről. (Perényiné, 2010)

Konszonáns esetében az egyik kognitív elem hatást gyakorol a másik kognitív elemre. (Perényiné, 2010) Az előző példára alapozva ez úgy írható le, hogy az egyén tisztában van azzal, hogy a különböző közlekedési eszközökkel való utazás milyen hatással van a légszennyezésre, majd megállapítja ő nem is szokott autót használni a hétköznapiak során.

Rosenberg megismerési-index elmélete

Az elmélet az eddig megismert kognitív és affektív elemek konzisztenciáján alapszik. Az információ szerzés és tapasztalat szerepet játszanak a viselkedés kialakulásában, azonban az érzelmeknek nagyobb hatása van az attitűdök formálásában. (Hewston-Stroebe, 2007) A környezeti attitűd szemszögéből az elmélet úgy írható le, hogy az élővilággal kapcsolatban megtapasztalt pozitív élmények az érzelmeken keresztül gyakorolnak hatást az egyén viselkedésére. (Perényiné, 2010)

A felvázolt elméletekben több pszichológiai gát került megismertetésre a fenntartható viselkedéssel kapcsolatban, azonban fontos megemlíteni az ideológiai és vallási nézeteket is melyek szintén a problémákat kerülő viselkedést tudnak kialakítani az emberben. A kapitalista társadalom folyamatosan növekvő termelésének és fogyasztási igényeinek kielégítése, valamint a fenntarthatóság megteremtése egymással nehezen összeegyeztethető elképzelések. Egyre terjed az a nézet, mely szerint a technológia fejlődése megoldást fog találni az éghajlatváltozás problémáira, ezzel alátámasztva, hogy nem szükséges változtatni a meglévő magatartásunkon. Az egyén hittel való kapcsolata is nagyban befolyásolja a cselekvéseit, mivel az egyes nézetek könnyen társítják isteni büntetéshez a jelentkező környezeti problémákat, vagy ezzel szembemenő módon isteni beavatkozástól remélnék megoldást. (Fekete, 2022)

Az attitűdök alakulásában fontos szerepet töltenek be a spilloverek. Spillover-nek nevezzük azokat a jelenségeket, mely során a viselkedésváltozást követően a célhoz kapcsolódó további viselkedésváltozások következnek be. Különbséget teszünk aszerint, hogy pozitív vagy negatív hatást gyakorolnak az egyénre. (Fekete, 2022)

Pozitív spillover tulajdonképpen maga a fogalom meghatározás, adott viselkedésváltozást olyan magatartás verziók követnek melyek célja hasonló. A környezetpszichológia előszeretettel vizsgálja a pozitív spillovereket, mivel ezek segítségével népszerűsíthető lehet a környezetbarát viselkedés. Környezetvédelmi relevancia szempontjából több kutatás tud felmutatni empirikus bizonyítékokat. Kapcsolatot véltek felfedezni a szelektív hulladékgyűjtés, komposztálás és környezetbarát csomagolóanyagok használata között. A jelenség megmagyarázására két fő pszichológiai megközelítés létezik. A jelenséget nem közvetlenül okozza a viselkedés, hanem belép egy középső tényező és rajta keresztül érvényesül a hatás, tehát a folyamat közvetetten teljesül be. Ilyen harmadik változó lehet a tanulás, környezeti attitűd, vagy a környezettel való azonosulás. Másik megközelítés szerint a közös célhoz kötődő cselekvések egymásra gyakorolt közvetlen hatása okozza az eredményességet. (Fekete, 2022)

Negatív spillover jelensége esetén egy adott viselkedés elsajátítása csökkenti a további, a közös célhoz kapcsolódó viselkedések valószínűségét. Az egyén múltat kifogásként használja fel a belső megnyugtatója érdekében. Egy már elvégzett környezetbarát tevékenységre hivatkozva, nem tesz meg további lépéseket a bolygó megóvásáért. (Fekete, 2022)

Megállapíthatjuk tehát azt miszerint társadalmunk egyre nyitottabb arra, hogy attitűd szinten foglalkozzon a környezetvédelem fontosságával, viszont számos pszichológiai és strukturális akadállyal kell szembenéznünk annak érdekében, hogy a valódi környezetbarát cselekedetek megvalósulhassanak.

Demográfiai adatok a környezeti attitűdök vizsgálatában

A demográfiai tényezők esetében a nem, az életkor, a családiállapot, a jövedelem és az iskolázottság szignifikánsként való helytállása áll a középpontban. Környezettudatos magatartással kapcsolatban a felsorolt elemek nem a legmegbízhatóbb előre jelzők, viszont bizonyos következtetések levonhatók általuk.

Nem

A nők empátikusabb viselkedést mutatnak az élet több területén, jobban figyelembe veszik tetteik másokra gyakorolt hatását, mint a férfiak. A környezet iránti viselkedéssel kapcsolatban is a nők attitűdje bizonyul többségében pozitívabbnak. Felmérések szerint a nők magasabb százaléka hajlandó többet költeni a környezetbarát termékekre, valamint nagyobb az előfordulása annak, hogy áttérnek a szelektív hulladékgyűjtésre, tömegközlekedésre egyéb a környezetet kevésbé sújtó tevékenységet kezdenek el követni. (Perényiné, 2010) Laroche és társai által végzett 2001-es vizsgálatban a férfiak 40%-a lett volna hajlandó egy fenntartható áruért többet fizetni, a nők viszont 57%-a mutatott erre hajlandóságot.

Életkor

A média nagyfokú erejének köszönhetően egyre nagyobb figyelmet kapnak a környezeti problémák, ezzel együtt kialakult az a feltételezés, hogy a fiatalok érzékenyebben reagálnak a fenntarthatatlanságra, mivel mindenhol éri őket az ezzel kapcsolatos információhalmaz. A környezettudatos magatartással kapcsolatban többször jelenik meg a kor, mint negatív hatást gyakorló tényező (Gellism, 2007), azonban a kutatások vegyes eredményeket tudnak felmutatni a korcsoportok vizsgálatában. Más kísérletek esetében pont az idősebb generációk mutattak hajlandóságot a pozitív attitűdök követésére, míg más eredmények a fiatalabbaknál figyeltek meg az elhivatottságot (Van Liere- Dunlap, 1980). Fiatalabb és középkorú réteg több információval rendelkezik a környezetvédelemről, valamint rugalmasabban tudnak idomulni a fenntarthatósági reformokhoz és ideológiákhoz. Bizonyos tanulmányok az idősebb generációk zöld magatartását bizonygatják, arra alapozva miszerint nagyobb késztetést érzenek azon dolgok megvédésére melyek biztonságot nyújtanak számukra. (Hallin, 1995) Ez a fajta magatartás az átélt traumákból következik, mint például a második világháború (Prókaj, 2013), vagy Magyarország esetében a rendszerváltás.

Családiállapot

Családi állapot tekintetében kevés kutatás fordított figyelmet a környezetbarát magatartás vizsgálatára és az elkészült tanulmányok sem tudnak jelentős eredményt felmutatni. A

különböző hipotéziseken alapuló kutatások próbálták megérteni az egyén viselkedésének megváltozását az őt érintő szociális közeg átalakulása során, azonban ezek változó eredményességgel igazolódtak be. Egyes eredmények alapján az emberek a házasságot követően sem törődtek jobban a környezettükkel és a gyermekek születése sem feltétlen hozta magával a fenntarthatóságot támogató magatartást. (Perényiné, 2013) Találhatunk azonban olyan tanulmányokat is melyek arra a következtetésre jutottak, hogy a környezettudatosság és a nagycsaládosok életvitele között összefüggések figyelhetők meg. A több gyermeket vállaló családok hozzáállása pozitívabb a környezet minőségének megőrzésére. Akik mások iránt felelősséget vállalnak akár házasság vagy gyermekvállalás kapcsán fogékonyabbak a környezet tiszteletére. (Prókaj, 2013)

Jövedelem és iskolázottság

A környezeti attitűdöket vizsgálva az egyén jövedelmi helyzetét és iskolai végzettségének viszonyát nem teljesen tudjuk különválasztani. Az általános hipotézis az, hogy a jól kereső magasan iskolázott emberek jobban korrelálnak a pozitív környezeti magatartással. Vizsgálatok viszont csak a magasabb életszínvonalat biztosítani tudókkal kapcsolatban igazolták ezt. Egyes kutatók állítása szerint az értelmiségi személy, bár többet tud a környezeti problémákról nem szükségszerűen törődik jobban annak megakadályozásával. Az egyén esetében arról számoltak be korábbi munkák, hogy a jövedelem és az iskolai végzettség olyan demográfiai változók, melyek pozitívan korrelálnak a környezeti attitűdökkel. (Perényiné, 2013) A jövedelmi háttértől függhet a vásárló környezettudatos magatartása, hogy milyen összeget tud és hajlandó fordítani a környezetet kevésbé szennyező termékek vásárlására. Egyes álláspontok szerint viszont nincs kapcsolat az anyagiak és a zöld fogyasztói attitűd között mivel, ha az ember elkötelezett elvei és értékrendje iránt az anyagiak nem fogják meggátolni abban, hogy megvalósulhasson a környezetbarát fogyasztói magatartás. (Prókaj, 2013) A javuló környezeti magatartás támogatásának tényezőit az egyén mellett globális szinten is szükséges vizsgálni. Társadalmi szinten mért eredmények azt konstatálták, hogy a gazdagabb országok népességében kisebb a hajlandóság fizetni a környezet megóvásáért, mivel ezen régiók lakossága már jelenleg is jövedelmének egy részét erre fordítja. Míg a szegényebb országok kevésbé tudnak lépést tartani a fenntartható törekvésekkel, mivel egy nagyobb költségvetéssel rendelkező ország esetében lehetőség van a gazdaság intenzívebb növekedésére a jobb környezeti feltételek megteremtésére. (Gellism, 2007)

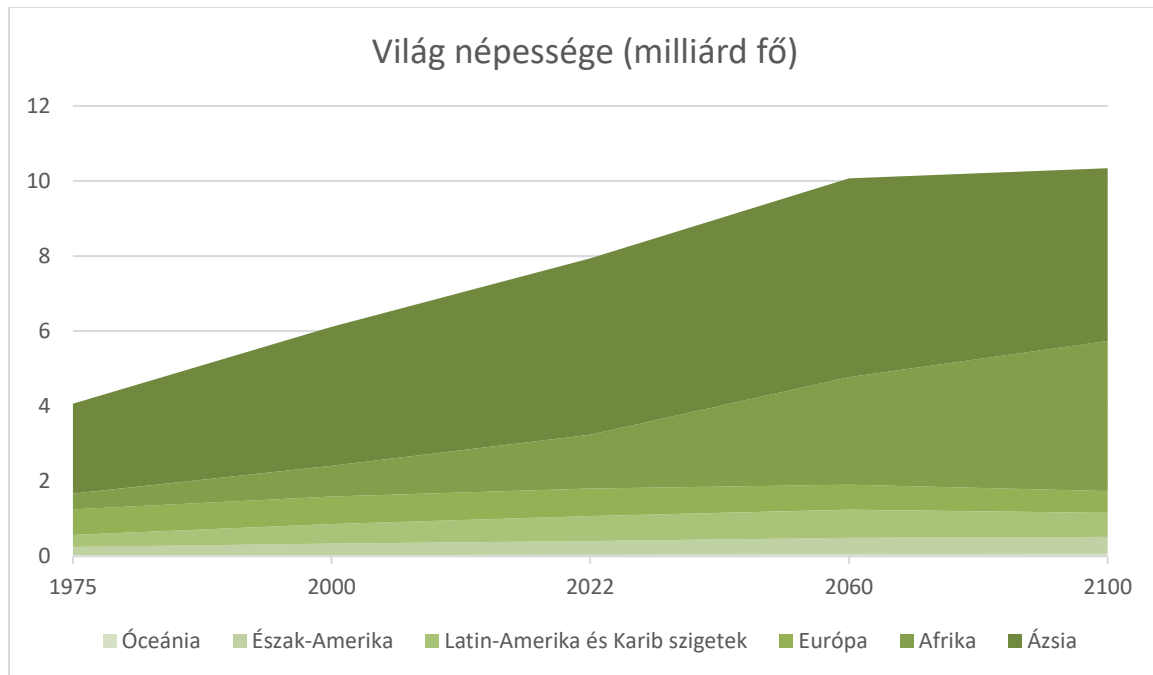
Megállapíthatjuk, bár a demográfiai változók nem mindegyike működik szignifikánsként figyelmet kell fordítanunk ezekre a tényezőkre a környezeti attitűdök formálásában, mivel az

előzőekben bemutatott elemek a pszichológiai korlátok mellett szintén gátat tudnak szabni a fenntartható viselkedés megteremtésében.

A fenntarthatatlanság tudatának egyénre gyakorolt hatása

Földünk kihasználása

A Föld népessége egyre növekszik 2060-ra elérheti a 10 milliárd lakost. Ezt a nagyfokú növekedési ütemet az egyre magasabb életkor és a fejlődő országok születési arányának emelkedése eredményezi. (KSH, 2022)

4. ábra Világ népességének alakulása 2100-ig

Forrás: saját szerkesztés (KSH adatai alapján)

Az emberi faj fennmaradást biztosító anyag -és energiakészletek nem a távoli jövőben jelentenek problémát, hanem már most aggodalmat jelent az, hogy már néhány generáció múlva kimerülhetnek.

A globális problémák megjelenési formájához hozzájárul az urbanizáció kiszélesedése. Továbbá intenzíven növekszik a különbség a gazdag és a szegény országok között, ugyanis az egy főre jutó GDP növekedését nem tudják követni a fejlődő országok a robbanásszerű népességnövekedésnek köszönhetően. A túlnépesedésnél gyorsabban már csak a termelés és ezzel párhuzamosan a fogyasztás növekszik jobban. Globális problémák mindazok a környezeti, gazdasági és társadalmi folyamatok melyek befolyását nem lehet leszűkíteni egy adott földrészre, országra vagy térségre, hiszen ezek a bolygó egészére hatással vannak. Az emberiség jövőjére levetítve katasztrófák sorozata várható, melyek társadalmi és környezet-ökológiai ingerek alakjában jelentkeznek. A civilizáció mély válsága az ökológiai világkrízis,

mely azokat a jelenségeket foglalja magában, melyek a természeti hatások negatív átalakulása miatt veszélyeztetik az élőlényközösségeket. Mindezek hatására nagymértékű változások történnek bolygónk bioszférájában, melyek veszélybe sodorják a Föld évmilliók során kialakított a népeesség számára kedvező körülményeket. (Búzás és társai, 2004)

Környezet és depresszió viszonya

Az embert érhető legkomolyabb betegségek közé sorolható a depresszió, a szó valójában megegyezik a boldogtalansággal. Tünetei között erősen szerepel a nyugtalanág és az izgatottság, ezekből kifolyólag megjelenik a betegség környezeti oldala is, mivel sok tevékenység, melybe bánatát fojtja az adott egyén, magas környezetterheléssel járhatnak. Az elmúlt évtizedekben egyre nő a pszichés megbetegedések száma, ami viszont ennél is aggasztóbb, hogy a depresszió egyre fiatalabb korban kezd el jelentkezni. A most felnövő generációkat egyre több inger éri a mindennapjaik során, ehhez társul még a környezeti problémák miatti fenyegetettség érzete is. (Horváth, 2020)

Amennyiben nem fordítunk figyelmet a depresszió kezelésére az az élet megrövidülésével is együtt járhat. A jövőbe vetett bizalom viszont pozitívan hat az emberre. Bizonyított tény, hogy magasabb kort él meg az, aki kevésbé aggódik a saját élete és a környezeti problémák miatt. Az ember pozitív hangulatát az agy addig képes fenntartani, míg arra egy külső tényező olyan hatást nem gyakorol, hogy annak nyomására változtatásra van szüksége. (Horváth, 2020)

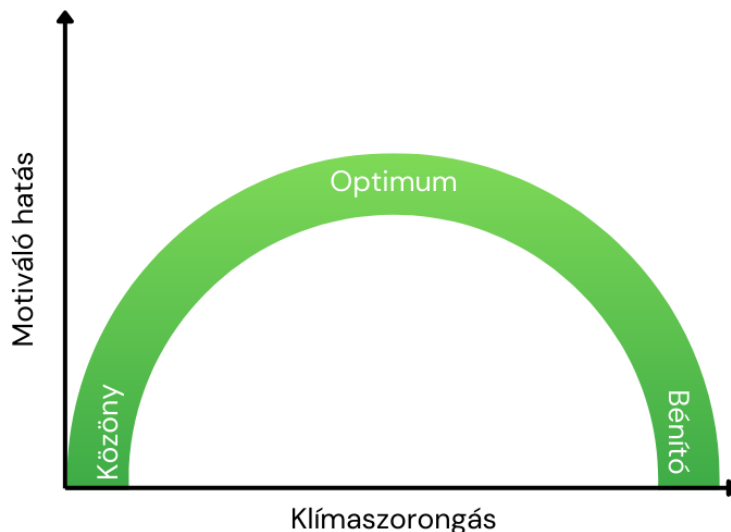
A magasabb materiális jólét nem jár együtt a boldogsággal, ennek magyarázata pedig azzal igazolható, hogy túlzott elvárásokat társítunk az élettel szemben, úgy érezzük a problémák leküzdésében egyedül vagyunk, de a legfőbb okot a közösségek felbomlása eredményezi. A boldogságot a szubjektív jólléttel is szokták azonosítani (Szondy, 2010) a két fogalom, azonban nem teljesen fedi egymást. A boldogságot az emberek az örömmel szokták azonosítani, a mindennapokat átszövő események olyan érzetet váltanak ki az egyénből, hogy az úgy gondolja jó élni. A jóllét összetettebb fogalom a boldogságnál (Sussman, 2003), mivel a jóléti tényezőkön tehát anyagi javakon kívül, az ember testi és lelki egészségét is magába foglalja. (Horváth, 2020)

A viselkedésformák változása a városlakó emberekre jellemzőbb. A mentális zavarok gyakrabban jelentkeznek a városban élőknel, mint a környezettel szimbiózisban élő falvak esetében. Az emberiség evolúciós történetét tekintve láthatjuk évszázadokon keresztül éltünk együtt a természettel, az ebből való kiszakadás például az urbanizáció terjedése állhat a negatív pszichés gondolatok hátterében. Vizsgálatokat végeztek azzal kapcsolatban miként reagál az

ember arra, ha vidékről a városba költözik és fordítva. Az eredmények azt mutatják, hogy a depresszió nagy mértékben csökkent azok esetében, akik zöld környezettel rendelkező területekre költöztek. A fenntarthatósággal kapcsolatos bizonytalanság a kiszámítható jövő eltűnése nem csak tünete, de oka is a depressziónak. (Horváth, 2020)

Környezeti problémák erősödése miatti szorongás

Életünket rengeteg olyan tényező befolyásolja melytől kialakulhat a szorongás érzete. Az ismeretlenség, váratlan események bekövetkezésétől való nyugtalanság kihat az emberi pszichére. A kétségbeesés ezen fajta megnyilvánulásai kihatással vannak az egyén cselekedeteire és hozzájárulnak a társadalmi összetartás széthullásához. Az ökológiai témakörébe szerveződő szorongások egyre gyakoribbá válnak gyerekek és felnőttek körében egyaránt. (WWF, 2020) A környezeti pusztulás, a fenntarthatatlanság és a klímaváltozás következményeitől aggodó egyéni és társadalmi attitűd, mértékétől függően lehet klímaszorongás vagy akár klímafélelem. Az ember természetéből adódóan fel van készülve bizonyos változásokra, ezek általában előre láthatóak, vagy legalább reális okokat találunk az esemény bekövetkezésére, viszont a klímaváltozás ennek az ellentéte. Komplex, kiszámíthatatlan és bizonytalansággal tölti el a társadalom nagy részét. (Sikó- Danielisz, 2021)

5. ábra Klímaváltozással kapcsolatos érzelmek egyénre gyakorolt hatása

Forrás: saját szerkesztés (Frajzi, 2021 alapján)

Az egyes szituációkból adódó kezdeti szorongás kisebb-nagyobb behatások következtében hamar átalakulhatnak félelemmé, ennek növekedése sem tart a végtelenségig egy bizonyos szintet elérve megáll és ebből következik, hogy az egyén egy idő után megtanul együtt élni a

félelmeivel. (Sikó- Danielisz, 2021) A klímaszorongás esetében szintén megjelenik ez a fajta mechanizmus.

Egyes egyének egyfajta visszafordíthatatlan veszteségként élik meg környezetünk pusztulását, erre az ember belső reakciója a gyászhoz hasonló folyamatot eredményez, ennek eluralkodása klímadepresszióhoz vezethet. (WWF, 2020) Ebben az esetben, személy gondolatai az köré központosulnak, hogy cselekvésképtelen a környezetikatasztrófák megfékezésében, ez pedig kihatással van a mindennapi életére. Értelmetlennek kezdi látni hétköznapi cselekvéseit, akár munkavégzése hatékonyságában is meggátolhatja. Vásárlásai során is erős szorongást érez mivel nem tudja mennyit és hogyan fog ártani a környezetének. (MET, 2022)

A környezet megmentésére irányuló mozgalmak pozitív, látható változást kívánnak elérni a természeti és épített világban, valamint az emberi magatartásban. Az attitűdök vizsgálatában ezen törekvések hasznossága sokszor elenyésző és inkább csak kárt okoznak az egyén belső mentális működésében. A zöld megmozdulások sokszor rombolják az egyén énvédőmechanizmusát, a pszichoanalízis az a terület, ami felismerte ezt a problémát és próbál ennek megóvására minél nagyobb figyelmet fordítani. (Joseph, 2019)

A Pew Research Center 2021-ben 17 fejlett országban végzett vizsgálatot azzal kapcsolatban milyen arányban vannak jelen az emberek életében a klímaváltozás miatti kételyek, valamint az emberek milyen mértékben hajlandóak változtatni meglévő életvitelükön. A felmérés azt állapította meg, hogy az éghajlatváltozás személyes hatásai miatt széleskörű nyugtalanság van jelen a társadalomban. A megkérdezettek 72%-a aggódik amiatt, hogy saját életükre is kihatással lesznek a globális problémák, mindössze 27% nyilatkozta azt miszerint nem gondolnák, hogy személyes kárt fognak szenvedni a klímaváltozás miatt. Az aggályok mellett megjelennek az egyén szintjén való törekvések melyek arra irányulnak, hogy csökkentsék a környezetkárosítás hatásait. A többség hajlandóságot mutatott arra, hogy kisebb tetteket tegyen a globális katasztrófák elkerülése érdekében, azonban csak 34% lenne hajlandó komolyabb figyelmet fordítani a mindennapi élete során a pozitív attitűdök követésére. (Pew Research Center, 2021)

The Lancet Planetary Health (2021) folyóiratban megjelenő tanulmány 10 országban vizsgálta 16-25 éves korosztály körében a klímaszorongás érzelmi, funkcionális és kognitív hatásait. A megkérdezettek 60%-a számolt be arról, hogy nagy mértékben aggódik az éghajlatváltozás miatt. Érzelmi érintettséget illetően 45% nyilatkozta azt, hogy befolyásolják a negatív érzések a mindennapi életüket. Az optimizmusról és a közömbösségről számoltak be legritkábban az

emberek, a válaszadók 50%-a érez büntudatot, félelmet, szorongást és tehetetlenséget a fenntarthatósággal kapcsolatban. A Föld jövőjét illetően is a pesszimista gondolatok vannak túlsúlyban, a fiatalok 75%-a ijesztő képet jósol az elkövetkező évtizedekre. A vizsgálatban résztvevő alanyok 81%-a beszélt már szociális környezetével a klímaváltozásról, azonban 48% elutasítást vagy érdektelenséget tapasztalt a másik fél irányából.

Életünkben a szorongás nem tüntethető el, sőt nem is szabad kivenni az egyenletből. Az ökológiai szorongásokat a javunkra kell tudnunk fordítani azáltal, hogy megtanulunk más módon viszonyulni önmagunkhoz és a minket körülvevő környezethez. (WWF, 2020)

Ok-okozati összefüggések meglátása

A fenntarthatóság komplex struktúrával rendelkezik mely több alrendszerből épül fel, ilyen például a klímaváltozás. (Beyerl, 2010) szerint egyes rendszerelemek vizsgálatával azonban nem lehet konkrét következtetéseket levonni a teljes problémáról. Az elemek folyamatos összeköttetésben állnak egymással, fontos a köztük lévő kapcsolatrendszer az egész megváltozásában. Az egyes környezeti katasztrófák bekövetkezését nem lehet leszűkíteni egy tényezőre, valamint ezek hatását sem, mivel ezeket jobban megvizsgálva okok halmazát, hálózatát vélhetjük felfedezni. (Fajzi-Erdei, 2015) Ha a biodiverzitás pusztulására gondolunk akkor sem jelenthetjük ki, hogy bizonyos fajok eltűnésének egyetlen oka az őserdők kivágása lenne. Sok tényező áll összefüggésben, mely előidézi a természet sokszínűségének szétesését. A tengerek élővilágának megváltozását befolyásolja a szemetelés, szennyvíz nem megfelelő kezelése vagy a tengeri szállítmányozás. Vannak olyan tényezők is, melyek nem közvetlen az ember által okoznak jelentős károkat a természetben. Az utóbbi években egyre többször hallhatunk erdőtüzekről melyek a globális felmelegedésből adódó szárazság következtében keletkeztek. Az előbb leírt problémák sokféle hatást gyakorolhatnak társadalmunkra, megszűnnek bizonyos természetes védekezőmechanizmusok, termő területek vesznek el és emberek vesznek el munkahelyüket.

Az emberek általánoságban ok-okozati lánc mentén igyekeznek földolgozni a világ változásait, mely azonban nem minden esetben racionális hisz az egyént sokszor befolyásolják intuíciói. A problémák megértésében fontos lenne az ok-okozati hálóban való gondolkodás erősítése. (Fajzi-Erdei, 2015) Elménk kapacitása azonban véges és a felismerést nehezíti, hogy a nagyobb globális hatást tanúsító természeti katasztrófák között sokszor hosszú idő telik el. (Beyerl, 2010)

A fenntartható fejlődés egy multidiszciplína, mely megfelelő arra, hogy a környezeti kérdések vonatkozásaiban rendszerbe foglalja a gazdasági és társadalmi fejlődést. A fenntarthatatlan

bolygó ok-okozati összefüggéseiből felépülő rendszerelmélet célja rávilágítani arra, hogy az önállóan hit problémák egy struktúrához tartoznak és körkörösen hatást gyakorolnak egymásra. Segít rájönni a környezeti összefüggésekre a világ történésein keresztül, ezzel pedig értelmet ad a parciális ismereteknek. A rendszer összefüggései nem lineárisak, mivel folyamatos visszahatás megy végbe ok-okozati tényezők között. (Gyulai, é.n.)

6. ábra Környezeti indikátorok rendszere

Forrás: saját szerkesztés (Gyulai 2012, alapján)

A természeti környezet állapotának módosulása hatást gyakorol a környezetre. Az állapottényezők változása, például mint a fentebb is említett fajok kipusztulása estében kisebb-nagyobb időn belül, de valamilyen közvetlen vagy közvetett hatást fog gyakorolni a termelési lehetőségekre és az emberi egészségre. A szerkezet tulajdonságainak összessége maga az állapot, amit a különböző behatások befolyásolnak. A terhelések hatására megváltozhat a rendszer egységessége, ami átalakulást fog eredményezni a működésben. Három egymástól nem függetleníthető terhelési tényezőt különböztetünk meg, melyek a természet által kínált erőforrások és a tér felhasználása, valamint az ezek használata közben keletkezett környezetre ható kibocsátások. (Gyulai, 2012)

A környezetváltozást okozó hatások hajtóerejét is több tényezőre tudjuk bontani. Az értékek közvetlen hatást gyakorolnak az intézményi szintre, valamint közvetetten, de befolyást gyakorolnak a strukturális szintre. Az strukturálisszint arra vonatkozik, hogy az emberi

tevékenységek többségét javarészt jogi szabályozások határozzák meg. A társadalmat formáló szabályozások létrehozásában fontos helyet foglalnak el a gazdasági, oktatási és igazgatási kérdések. Ezek színterét pedig az intézményi szint foglalja magába. Az épített környezet közvetlen kapcsolatban áll a környezet terhelésével, ami az infrastruktúrát és az általa ellátott településeket foglalja magába. Az okok szintjén ez a strukturális hajtóerők csoportjába tartozik. Az értékek a világ dolgairól alkotott szemléletünket és az általunk vallott értékeket képviseli. Ezek együtt meghatározzák egy adott társadalom kultúráját, az ember és környezetének viszonyrendszerében. A szó ebben az értelmezésben tág területet ölel fel, amibe bele tartozik az épített -és tárgyi kultúra, viselkedéskultúra, munkakultúra és további olyan dolgok, amik értékeinkre építenek. (Gyulai, 2012)

A fenntartható fejlődés hajtóerői ok-okozati viszonyának elmélete a természet adott helyzetét mutatja be egy jéghegyen keresztül szemléltetve. Az alsó szintek nem érzékelhetőek, viszont ők határozzák meg a csúcson elhelyezkedő konkrét, látható állapotot. Ez az, amit képesek vagyunk megérteni, az adott pillanatban. (Gyulai, 2012)

7. ábra Hajtóerők ok-okozati viszonya

Forrás: saját szerkesztés (Gyulai, 2012 alapján)

A fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggések tudatosulása segíti az egyént abban, hogy felismerje és kiszűrje káros tevékenységeit és azok hatásait. Ha a változásokat az okok gyökerénél kezdjük el megteremteni, azzal több kérdésre is választ kaphatunk. (Gyulai, 2012)

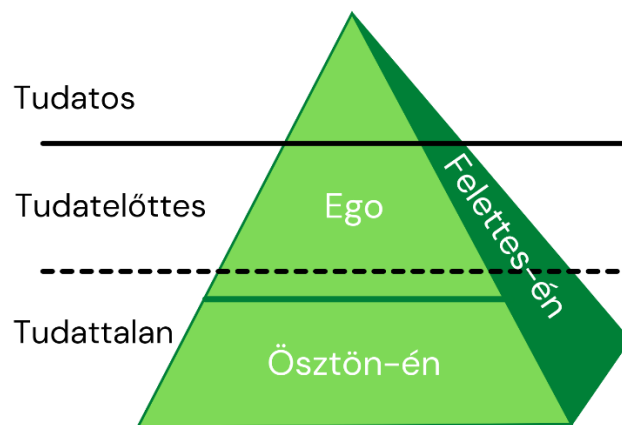
A jobb rálátás segítheti a problémamegoldó gondolkodásmód kialakulását, gyakorlatban való megjelenéséhez viszont szükséges, hogy a megismerés mellett aktív cselekvő attitűdöket is elsajátítsunk. A fenntartható fejlődés megteremtéséhez az egyének szintjén szükséges értékrendek és a fogyasztási mintázatok megváltoztatása.

Fenntartható viselkedés és fogyasztói attitűdök megváltozása

Szükséglet hierarchia

Ahhoz, hogy az egyes környezet tudatos fogyasztási döntéseket meg tudjuk határozni fontos megismernünk az egyes szükségleteket.

Pszichológiai szempontból a szükségletet a motiváción keresztül ismerhető állapot, egy olyan hiányos szituáció, melyet megszeretnénk szüntetni, ennek eléréséhez pedig célirányos cselekedeteket hajtunk végbe. A pszichoanalízis három részre bontja, a személyiséget melynek szintjein másfajta szükségleteket kívánunk kielégíteni. Az **ösztön-én** célja biológiai igényeink minél előbb való kielégítése, ilyen például a táplálkozás. Az **ego** feladata egy megtervezett és végrehajtott cselekvéssorral a közvetlen vágybeteljesítése. Ezek megvalósulását a **felettes-én** tiltásai akadályozhatják meg, melyek rendszerint az elvárásoknak és a társadalmi normáknak való megfelelést foglalja magába. (Székely, 2011)

8. ábra Személyiség szerkezete

Forrás: saját szerkesztés

Maslow (1954) érték hierarchia modellje azt mondja ki, hogy az ember szükségleti bizonyos sorrendben következnek egymás után. A magasabb szintre való eljutás, viszont addig nem érhető el míg az alatta lévők nagyobb részben kielégítésre nem kerülnek. Piramismodelljének alsó szintjén az alapvető biológiai szükségletek helyezkednek el, ez után következnek a hosszú távú törekvések és társas igények kielégítése. Minél fentebbi szintet vizsgálunk annál jobban kerülnek előtérbe a szociális szükségletek, mint az elismerés és a siker. A végső cél pedig nem más, mint az önmegvalósítás.

Saját igényeink reális meghatározása a különböző szinteken lelki nehézséget jelent, mivel képesek vagyunk összekeverni az egyes szükségletek elhelyezkedését. Pszichénk befolyásolhatósága által külső tényezők hatására érezhetjük alacsonyabban elhelyezkedő szükségletünket még nem sikerült teljesen kielégíteni, ami további vásárlásokat eredményez. A biológiai tényezők megteremtése nagyobb motivációval bír az egyén fölött, mint a magasabb szükségletek így a figyelem könnyen lekorlátozódhat az előbbire. (Fajzi-Erdei, 2015)

Annak érdekében tehát, hogy fogyasztói szokásainkban változást tudjunk elérni igyekezni kell a magasabb szintekre való eljutásra. Az önmegvalósításhoz vezető út azonban nem túl egyszerű, sok esetben a társadalmi tényezők gátat is szabnak megvalósulásának. A pozitív mentális egészségre való törekvéssel viszont képesek lehetünk változásokat elérni. A célok eléréséhez szükséges kompetenciák elsajátításával egyidejűleg erőnkeink is kibontakozhatnak, melyek együttes hatása által képesek lehetünk megtapasztalni a kiteljesedés érzését, az eggyé válást a környezettel. Ebben az állapotban a tevékenységre való összpontosítás tölti be a központi szerepet és nem az válik fontossá, amit az ember épp cselekszik, hanem hogy azt hogyan hajtja végre. Mentális egészségünk emelkedése a kognitív képességek maximális aktivitása miatt teljesül be, mely tartósan pozitív hatást gyakorol az egyénre. Ezzel szemben a fogyasztás folytonos hajszolása csak ideig-óráig okoz élvezeti értéket. (Fajzi-Erdei, 2015)

A fenntartható fejlődés megteremtésében el kell fogadnia a társadalomnak azt a tényt, hogy igényeinket a szükségletek szintjére kell korlátoznunk annak érdekében, hogy a Föld eltartóképességét fenn tudjuk tartani. Minél többet sajátítunk ki a természetből annál jobban veszélyeztetjük a jövő generációinak megélhetését. (Gyulai, 2012)

Fenntartható fogyasztás

A fenntarthatatlan fogyasztás az, amikor az igények kielégítése során negatív befolyást gyakorlunk a környezetre. Ez pedig hatással lesz a jelen és jövő fogyasztóira egyaránt. (Burgess, 2003) Rendeletek próbálják mérsékelni a különböző iparágak klímaváltozásra gyakorolt hatását, azonban jelenleg a legtöbb áru és szolgáltatás előállítása során hatalmas környezeti terhelés megy végbe. Ezen termékek megvásárlásával viszont támogatjuk a gyártó jelenlegi formájában való működését. Tovább fokozhatjuk a fenntarthatatlanságot abban az esetben, ha a műanyagba csomagolt termék borítását nem szelektíven gyűjtjük. A fenntarthatatlanság egyik nagy problémája a jóléti társadalmak túlfogyasztása.

A túlfogyasztás nem az egyik pillanatról a másikra látható hatást eredményez sokszor évekre, évtizedekre van szükség, hogy a problémák nagyban jelentkezzenek. A természeti erőforrások

jelenléte és használata mindennapos az emberek számára, viszont ezek a nem megújuló energiaforrások évmilliók alatt keletkeztek. A Föld nyersanyagkészletei kimerülőben vannak, ezért globálisan egyre nagyobb szerepet kapnak a megújuló energiák használata. Problémát nem is feltétlenül a fogyasztás csökkentése jelenti, hanem az, hogy milyen lehetőségek vannak a környezetbarát lehetőségek kialakítására.

A fenntartható fogyasztás az előző ellentéte. Az elv alapján úgy próbáljuk az alapvető igényeinket kielégíteni, hogy azzal a legkevesebbet ártsunk a környezetünknek. Ily módon olyan termékek és szolgáltatások felhasználását kezdjük előtérbe helyezni melyek minimális természeti erőforrást használnak fel (Nádudvari,2004) nem tartalmaznak műanyag csomagoló anyagot és olyan egyéb tulajdonságokkal rendelkeznek melyek nem károsítják a következő évtizedek fogyasztóinak jóllétét.

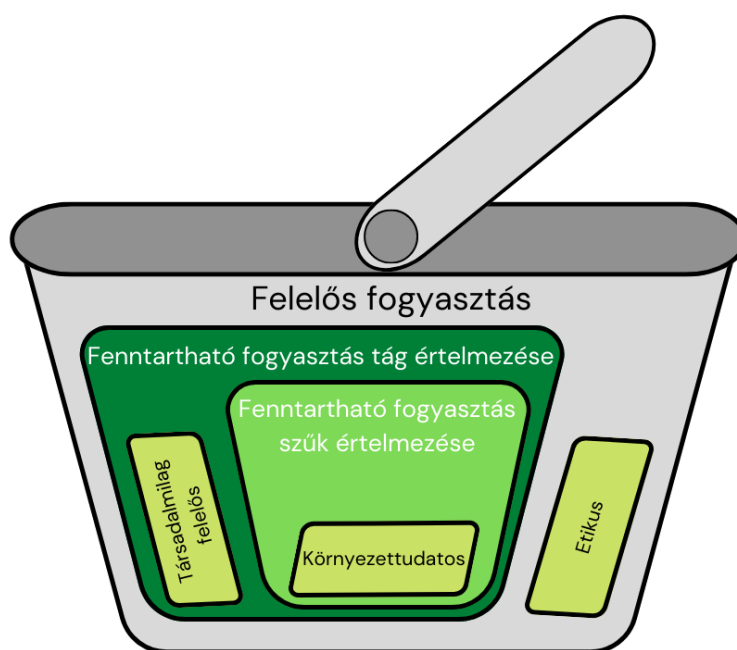
A fenntartható attitűdöket követő és azok átvételére nyitott fogyasztó több információt igényel a vállalatoktól annak érdekében, hogy értékrendjének megfelelően tudja kiválasztani a megvásárolni kívánt árut vagy szolgáltatást. A vásárlók egyre kíváncsibbak arra, hogy a vállalatok mennyire figyelnek oda a fenntarthatóságra és a társadalmi felelősségvállalásra. A fogyasztás mellett fontos figyelmet fordítani a fenntartható termelés kialakítására, mely során ugyanakkora vagy nagyobb hozadéku gazdasági produktumok előállítása a cél úgy, hogy közben igyekszik alacsonyan tartani az erőforrások kihasználtságát. (KSH, 2022)

Dudás (2010) kiemeli, hogy a fogyasztók egyre tudatosabbá válnak: a vállalatoknak ki kell elégíteniük a szerteágazó és egyre növekvő fogyasztói igényeket, legyen ez akár kínálat, ár, információ.

Rekettye és szerzőtársai (2015) is rámutatnak, hogy a fogyasztók magatartása, a vásárlási döntéseiket befolyásoló tényezők ismerete kiemelten fontos a vállalkozások döntéshozói számára. Befolyásoló tényezők a legtágabbtól haladva a következők:

- A világ tendenciái, a legújabb világtrendek, amelyektől már senki sem tudja függetleníteni magát.
- A vizsgált ország gazdasági, kulturális, demográfiai, jogi, műszaki-technológiai adottságai.
- A szűkebb, szociális környezeti jellemzők, például a családtagok befolyása.
- Egyéni jellemzők, amelyek minden személy esetén más és más döntési szerkezetet, preferenciát, lehetőségeket, attitűdöket takarnak.

Rekettye és szerzőtársai (2015) a fogyasztást két nagy részre osztják, a funkcionális és az emocionális fogyasztásra. A funkcionális fogyasztás esetén a racionális érvek mentén hozunk döntéseket, mert az ebben az esetben vásárolt termékeknek a fő szempontot a kényelem, illetve a gazdaságosság jelenti. Az emocionális fogyasztás egyrészt olyan termékek fogyasztását takarja, amelyek megvásárlása nem feltétlenül logikus, másrészt olyan márkák vásárlását, amelyek azt képviselik, amit üzeni szeretnénk környezetünknek. Az emocionális fogyasztáson belül megkülönböztetünk önmegnyugtató és önkifejező fogyasztást. Az önmegnyugtató fogyasztás legfontosabb jellemzője az, hogy nem a környezet elismerését kívánja kivívni, hanem a fogyasztójából vált ki érzelmeket, például örömet. Ezzel szemben az önkifejező fogyasztás célja az, hogy akár szűkebb, akár tágabb környezetünkre hatást gyakoroljunk a termék fogyasztásával amellet, hogy a termék betölti rendeltetését is. (Dombi, 2022) Akik a morális fogyasztás és a környezetvédelmi elvek alapján vásárolnak, ők a felelős fogyasztási kategóriákba sorolhatók. Míg az öntudatos felhasználó elsődleges céljai például az ártudatosság, egészségtudatosság és a márkatudatosság. (Dudás, 2011)

9. ábra Felelős fogyasztás kategóriái

Forrás: saját szerkesztés

Németh (2012) szerint a környezettudatos fogyasztók a fogyasztóknak egy olyan speciális részét alkotják, amely egyéni szinten megoldást jelent a környezeti problémákra. A környezettudatos fogyasztó legfontosabb jellemzői a következők:

- mindent megtesz azért, hogy az általa már ismert környezeti problémákra felhívja mások figyelmét
- tisztában van az egyéni szintű felelősségével a környezet iránt
- szelektíven gyűjti a hulladékot
- csökkentti az energiafelhasználását
- környezetkímélő termékek vásárlásával és környezetkímélő szolgáltatások igénybevételével igyekszik óvni környezetét
- hajlandó anyagi áldozatot hozni a környezetvédelem érdekében.

A jövő fogyasztójának legfontosabb jellemzői a teljesség igénye nélkül az öntudatosság, önmegvalósítás, növekvő minőségi igények, a környezetvédelem és a növekedés határainak érzékelése. A fogyasztás egyénenként eltérő, nem általánosítható a különböző életstílusok és szokások kialakulása miatt. (Csutora, Hofmeister, 2011)

Az életstílus ugyancsak fontos aspektusa a vásárlói döntéshozatalnak; a fogyasztást kutatók úgy gondolják, a hasonló érdeklődési körrel, nézetrendszerrel és hasonló tevékenységformákkal rendelkező emberek fogyasztói csoportokra oszthatók, ami lehetővé teszi a fogyasztók szegmentációját. (Csutora, Hofmeister, 2011)

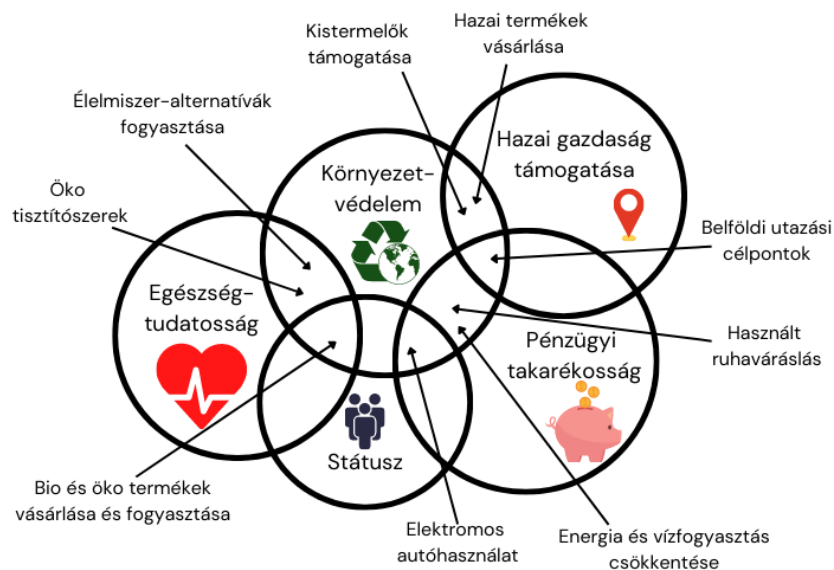
Motiváció és ösztönzés

A fogyasztói döntések meghozatalában fontos szerepet tölt be az érzelmi érintettség és az ebből származó motiváció, mivel ezek olyan erények felértékelődéséhez vezetnek melyek segíthetik a környezettudatos attitűdök kialakulását. A fenntartható élet megteremtésével kapcsolatban, azonban sokakban a lemondás érzetének gondolata fogalmazódik meg. A környezetbarát cselekedetek beépítését érezheti úgy az egyén, hogy azzal ki kell lépnie megszokott komfortjából, pedig ennek nem kellene így lennie. Az emberek többsége viszont nem szán kellő időt és utánajárást arra, hogy a számukra megfelelő alternatívákat megtalálják. A helyettesítő árucikkekre való átállás azért is nehéz, mivel a fogyasztó folyamatosan összehasonlítja a termékek hasznosságát, élvezeti értékét és ezek közül, ami talán a legfontosabb a termékek árát.

Azok, akik erősebb motivációval rendelkeznek a zöld értékek mellett való kiállásában, nagyobb valószínűséggel fognak több pénzt és energiát befektetni tevékenységeikbe. Ezek az emberek lehetőségük szerint aktívabbak a környezetvédelmi kezdeményezésekbe való becsatlakozásban, elektromos autót használnak, esteleg igyekeznek bizonyos fogyasztási cikkeket maguknak előállítani. A kisebb elköteleződéssel rendelkezők életében is jelen vannak a fenntartható cselekvések, azonban azok sorát nem tervezik bővíteni és a meglévő szokások is a ma már alapvetőnek számító tevékenységekre korlátozódnak. (Fekete, 2022) A szelektív

hulladékgyűjtésre nehezen találhat már kifogást az ember, mivel a legtöbb helyen a háztartásokhoz tartozik szelektív hulladékgyűjtés céljául szolgáló kuka. A városokban és intézményekben szintén van már lehetőség a hulladék szétválasztására.

A fenntarthatósághoz is kapcsolható tevékenységek végzése, sokszor nem jár együtt a környezettudatos viselkedés motivációjával. Környezetbarát cselekedetek végrehajtását az egyén nem feltétlen környezetvédelmi szempontból hajtja végre, indíttatásai sokkal inkább irányulnak a fitt életmódra, kiadások csökkentésére és a trendek követésére. Az öko és bio termékek vásárlása esetében három tényező egyszerre valósulhat meg, mivel az ezen védjegyekkel ellátott termékeket könnyebben ítéljük egészségesebbnek, környezetkímélőbbnek és a médiában is az ilyen típusú termékek örvendenek nagyobb népszerűségnek. Az egészségtudatosság másik kapcsolódási pontja lehet a környezetvédelemhez mikor az egyén elkezd csökkenti az olyan tisztítószeres használatát, melyek különböző kemikáliákat tartalmaznak. Egyre többen válasszák a természetes alapanyagokból készült vagy az otthon is elkészíthető alternatívákat. Az elektromos autók használata bár egyre szélesebb körben terjed el, az ilyen típusú autók ára még mindig nagyon magas. Ezen gépjárművek használatánál többször szerepel előrébb az egyén státuszának külvilág felé való megmutatása, mint a károsanyagkibocsátás csökkentése. Sok vásárló próbálja kiadásait csökkenteni, melyek nemcsak az energia és vízfogyasztás csökkentésével valósulhatnak meg, hanem akár használt ruhavásárlással is. Ezek a termékek sokszor fele vagy harmadannyiba kerülnek, mint új változatuk, emellett pedig a körforgásban való benttartásukkal nem termelünk további hulladékot. A hazai gazdaság támogatása szoros kapcsolatban áll a fenntartható termékekkel. Amellett, hogy a helyi termelőket támogatjuk, kevésbé terheljük a környezetet azáltal, hogy a termékek szállítása lekorlátozódik az adott régióra. A belföldi utazásokkal kapcsolatban az embereknek nem feltétlen a fenntarthatóság jutna elsőre eszükbe. Pedig a belföldi kirándulások és nyaralások nem csak olcsóbbak tudnak lenni, hanem környezetbarátabbak is. Az autótutak hossza általában rövidebb, de a személygépkocsi használat több esetben kiváltható lehet tömegközlekedési eszközre buszra, vonatra vagy akár biciklire, ezzel csökkentve a levegő szennyezettségét.

10. ábra Egyén cselekedeteinek kapcsolata a környezetvédelemmel

Forrás: saját szerkesztés (Fekete, 2022 alapján)

Ösztönző intézkedések a viselkedési attitűdök megváltoztatására

A motiváció kialakulását segítheti, ha ösztönözve vannak az emberek a fenntartható magatartás követésére. A környezetbarát viselkedés esetében többféle ösztönző stratégia létezik a kettő legjelentősebb az információs és a strukturális intézkedéseken alapszanak.

Információs stratégiák alkalmazása

Az információs stratégiák esetében az éghajlatváltozásról meglévő tudás átadásán keresztül, próbálnak az egyén attitűdjében pozitív változást elérni. A tények közlésében azonban figyelmet kell fordítani a pszichológiai sajátosságokra és az egyes demográfiai tényezőkre annak érdekében, hogy hatékonyan valósuljon meg a kommunikáció. (Fekete, 2022) A fiatalokat nagyban befolyásolja a média személyiségek által közvetített életvitel. A kedvelt hírességek tevékenységeiben bármilyen indíttatásból is, de elkezd megjelenni a környezettudatosság, az egyén nyitottabbá válhat a téma iránt, esetleg elkezd követni a látott mintát.

Strukturális intézkedések alkalmazása

A strukturális intézkedések között szerepelnek azok a kezdeményezések, melyek az egyes cselekvések közvetlen átformálására irányulnak.

Több európai városban vezettek már be korlátozásokat a nagyvárosokban az autóhasználattal kapcsolatban annak érdekében, hogy csökkentsék a levegő szennyezettségét. A skandináv

országok példamutatóak lehetnek ezzel kapcsolatban, mivel a lakosság nagy aránya részesíti előnyben a kerékpáros közlekedést. Általánosan elterjedt tény, hogy ezek a régiók több figyelmet fordítanak a fenntarthatóságra, de emellett motivációjuk az egészségük megőrzésére is irányul. Dániában 2015-ben bevezetésre került egy olyan törvény, mely alapján az elektromos autókra nem kell adót és parkolódíjakat fizetni. A javaslat elfogadását követően többen cserélték le eddig használt benzines vagy dízel üzemanyaggal működő gépjárművüket elektromos változatra, melynek hatására tovább javult a levegő minősége. (iho, 2017) Az infrastruktúra fejlesztése elősegítheti az olyan attitűdök követését, melyek kevesebb károsanyag kibocsátással járnak.

2021 júliusától kezdve az Európai Unió előírások értelmében bizonyos egyszer használatos műanyagtermékek betiltásra kerültek. A törvényi szabályozások ösztönzően hathatnak a fogyasztói magatartásra. A műanyagok nagy veszélyt jelentenek a természetre amellet, hogy nehezen bomlanak le, a tengerek élővilágát is veszélybe sodorják. Helyettesítése viszont több szempontból is aggályos. A fa és papír felhasználásával készült árucikkek előállítása és szállítása magas környezeti terheléssel jár. Ennél jobb megoldás lehetne a lebomló műanyagok bevezetése, azonban ezeknél a produktumoknál olyan problémák merülnek fel, mint a magas előállítási költségek, valamint használat után az átlag fogyasztó a kommunális vagy szerves hulladékokkal kezdi el együtt gyűjteni őket. A lebomlás viszont a legtöbb esetben ipari körülmények, komposztálás során tud végbe menni. A fogyasztóknak érdemes lehet a hagyományosnak mondható módszerek alkalmazása. Bevásárlásokhoz viszik magukkal a saját kosarukat és szatyrukat, (Probiort, 2021) amennyiben pedig lehetőség van rá csomagolásmentes módon szerzik be a háztartási cikkeket. A PET palackok felhasználása is egyre növekszik, ami szintén nagy problémát jelent, mivel ezek esetében az anyagában történő újrahasznosítás szinte lehetetlen. A ruhaipar előszeretettel használja fel a palackokból előállított poliészterszálakat, ez azonban nem jelent megoldást, sokkal inkább egy következő akadályt eredményez, hiszen ezen iparág a fenntarthatatlanság egyik nagy okozója. (greendex, 2021) A termékek zöldre mosása pedig a fogyasztó megtévesztése azzal kapcsolatban, hogy környezettudatos attitűdök szerint éli az életét, pedig a környezetre gyakorolt hatása ilyen formában nem csökken. A műanyag flakonok használata részben hamar csökkenthetővé válhatna. Az üdítő italokról való lemondás sok fogyasztó számára nehézséget jelent, az ásványvíz fogyasztását viszont több esetben ki lehetne váltani csapvízzel. Európa jó minőségű ivóvízzel rendelkezik, (greendex, 2021) emellett a vízszűrő berendezések jó befektetések lehetnek. A hordozhatóság szempontjából rengeteg fajta kulacs található meg a boltok polcain, köztük olyanokkal, amik újrahasznosított

anyagok felhasználásával készültek. Ezek használata nem igényelne komolyabb kiadást és a mindennapok többségét sem nehezítenék meg, az emberek többsége mégsem választja ezt a megoldást.

Jutalmazások és büntetések motivációs ereje

A behaviorizmus pszichológiája alapján az egyén magatartását a pozitív ingerek megteremtése és a negatívok elkerülése motiválja, melyek jutalmazás és büntetések formájában jelentkezhetnek. Az egyes cselekvések újbóli elvégzésének megvalósulása függ attól, hogy az egyént a környezeti ingerek miként befolyásolták a korábbi a tapasztalatok megszerzésében, mivel ezek közvetett módon alakítják az egyén magatartását. (Fekete, 2022)

Pénzügyi ösztönzés

A pénzügyi támogatásokat élheti meg úgy az egyén, mintha tevékenységét megjutalmaznák. Egyre több, a fenntarthatóságot szolgáló állami támogatás vehető igénybe a háztartások számára, melyek a kevésbé környezetterhelő alternatívákat helyezik előtérbe. A pályázatok által az emberek korszerűsíthetik energiaellátásukat és otthonaikat. (mnb, 2022) A monetáris ösztönzők alkalmazásával kiemelkedő eredményeket lehet megvalósítani, a pszichológia álláspontja viszont az, hogy ezek komoly kockázatokat rejtnek magukban. Az emberek természetükből kifolyólag hajlamosak az egyes cselekvések megtételében a haszonszerzés lehetőségét felfedezni. A motiváció ebben az esetben az anyagiakra koncentrálódik, ezáltal nem okoz változást az attitűdökben a környezetbarát tevékenységek megvalósítása. (Fekete, 2022) Az egyén pozitív indíttatásai véget érnek amint megszűnik a pénzügyi támogatás, így újabb fenntartható cselekvéseket már nem fog beépíteni az életébe. (Lindenberg & Steg, 2007)

Jogi úton történő szabályozások

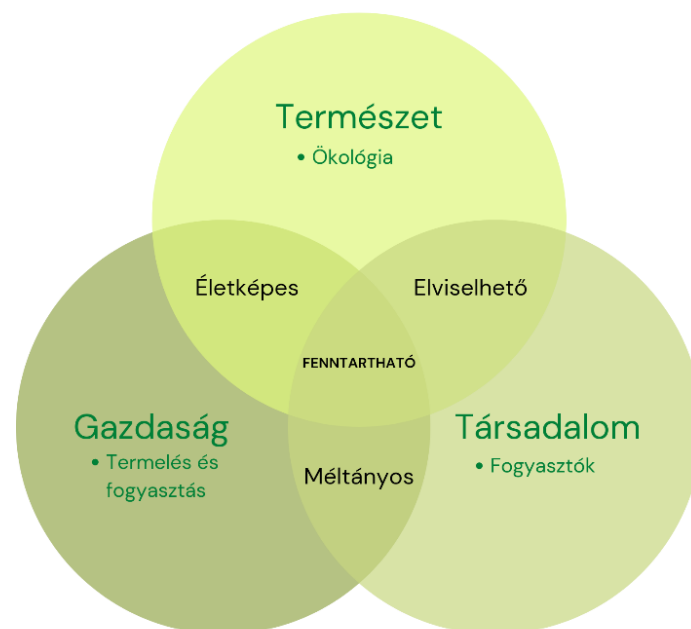
A fenntarthatatlan, a környezetre káros hatást gyakorló viselkedést valamilyen módon csökkenteni kell. A büntetőjogban létjogosultsága van a környezeti szabályozásoknak. A környezeti büntetőjog alapját nemzetközi egyezményekben és közigazgatási határozatokban rögzítik. A jogalkotók az egyes pontok megsértéséhez negatív büntetőjogi jogkövetkezményeket társítanak. A környezeti büntetőjogspeciális mivel az egyes környezetkárosító tevékenységek okozati vonatkozásai hosszú évek vagy, akár évtizedek múlva jelentkezhetnek. A statisztikai adatok alapján a látencia magas fokú aránya tapasztalható, mivel alacsony a bűncselekmények elkövetésének a száma. A valóságban ezzel szemben rengeteg környezetkárosító cselekvés megy végbe, melyeknél nem tapasztalható megfelelő korlátozás, ebből kifolyólag elveszik a probléma fontossága. A kisebb súlyosságú jogsértések esetében a hagyományos szankciók érvényesülnek, mint például a pénzbírságok kiszabása. Nem kell

feltétlen elkövetni ahhoz bűncselekményt, hogy azt az egyén a jogi szabályozást büntetésnek érezze. A dugódíjak bevezetése az egyénre olyan hatást gyakorolhatnak, mintha szabálysértést követne el, ebből kifolyólag képes lehet viselkedésének megváltoztatására. Fontos a jog ezen területén figyelembe venni ultima ratio jelleget, mely alapján a jogsértővel szembeni túlzott fellépés egy szint után már nem lesz hatásos, tehát megszűnik a jogszabályok visszatartó ereje. Abban az esetben, ha a személtelésért a bíróság életfogytig-tartó szabadságvesztést ítélne meg, sem csökkenne az elkövetések száma, nem figyelnének sokkal többen oda a környezet ezen fajta megóvására. A büntetések során alkalmazott szankciók bővíthetők lehetnének olyan elemekkel melyek természetvédelmi tevékenységekre köteleznek. Illegális hulladékkereskedelem és a vadállatokkal való kereskedelem esetében a vagyonelkobzás lehetőségét is számba kéne venni, mivel ezen tevékenységek jelentős vagyongyarapodással járhatnak. Az elkövetők felvilágosítására is figyelmet kell fordítani, megértetni velük tettük súlyosságát. A témában való érzékenyítés és környezetvédelmére szolgáló közérdekű munkára való kötelezés eredményes lehet az attitűdök változásában. (Bodnár, 2019)

A környezettudatos attitűdök kialakulásában fontos az egyén belső motivációja még abban az esetben is, ha nem feltétlen van azzal tisztában cselekedetei jótékony hatást gyakorolnak a bolygónk megóvásában. A különböző ösztönzők alkalmazása és népszerűsítése erősíthetik az egyén indíttatásait, emellett segíthetik az egyes cselekedetektől való leszokást és a pozitív viselkedési minták elsajátítását.

Nevelés és pedagógia szerepe a fenntartható attitűdök elsajátításában

A környezetért való felelősség egymásra történő hárítása nem nyújt megoldást a problémákra. Mindenki mástól várja a cselekvési szándékot, ami nem vezet előrébb. Inkább egy lépéssel hátrébb kerülünk a vágyott és szükséges céltól. Míg keressük a felelősöket és próbálunk rájönni kinek kéne valóban változtatnia annyi idő telik el, hogy mikorra észbe kap a világ kétszer annyi problémával kell szembenézni. A fenntarthatóság megteremtése több tényezőn alapszik. A gazdaság, a környezet és a társadalom együttes ereje szükséges egy olyan fenntartható világ megteremtéséhez, melyben a jelen fogyasztói nem érzik azt a jóllétük veszélybe kerülne, de a jövő generációinak sem ártunk tetteinkkel.

11. ábra A fenntarthatóság három pillére

Forrás: saját szerkesztés (Major, 2017 alapján)

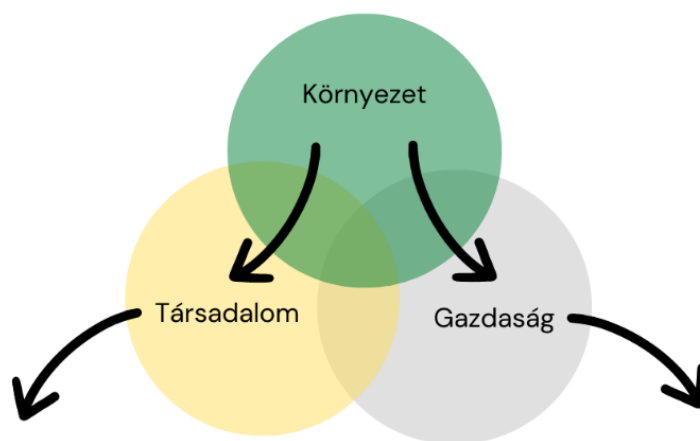
Természet, gazdaság és társadalom pillérjein alapuló modellek

A fenntartható fejlődés megvalósítása nagyban függ attól, hogy a társadalom milyen környezetben kíván élni. Fő cél mindenképp az lenne, hogy egy olyan gazdaságfejlődési modell valósuljon meg, mely figyel a természeti erőforrások megfelelő módon történő használatára, a megújuló energiaforrások bevezetésére, előtérbe helyezi az ésszerű termelést és fogyasztást, valamint a környezeti nevelést. Ebben a formában a Föld túlnépesedése sem jelentene akkora problémát. A szárazföld területek nagysága alapján akár 12 milliárd ember is elférne rajta, az

erőforrások jelenlegi formában történő alkalmazása nem elég hatékony a növekvő népesség eltartásához.

Természet és a gazdaság viszonya a gazdasági fenntarthatósági modellek esetében ellentétes nézőpontokon alapszik. Két álláspont létezik, mindkettő lényegi alapját a természeti tőke adja, hogy azt ki lehet-e váltani mesterséges javakkal és ha igen milyen mértékben. (Somogyi és társai, 2012)

A gyenge modell szerint a fenntarthatóság akkor is megvalósítható lenne, ha megszűnne a természeti világ, mivel a gazdasági fejlődés által helyettesíthetővé fognak válni a természeti erőforrások. A gyenge struktúrában a pillérek egy halmazt képeznek, melyek metszéspontjában helyezkedik el a fenntarthatóság. Ez alapján a környezeti tőke károsodása nem jelentene akadályt, ugyanis azok a gazdasági javak fokozott termelésével pótolhatóvá válhatnának. A szemléletmód viszont nem fordít figyelmet arra, hogy a bioszféra nyújtotta életben maradáshoz szükséges tényezőinek eltűnése hatalmas költségeket eredményez melyek a fenntarthatatlansága, a gazdaság összeomlásához vezetne. (Somogyi és társai, 2012) Emellett a fenntarthatóságra való nevelést sem tartja fontos tényezőnek, a társadalmi kérdések ezen része háttérbe szorul. (Szlávik, 2013)

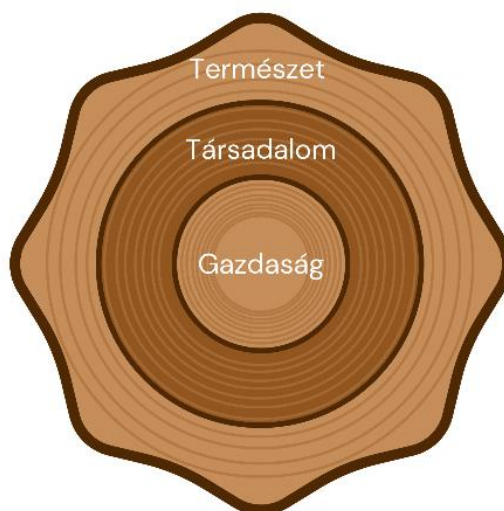

12. ábra Gyenge fenntarthatósági modell

Forrás: saját szerkesztés (Somogyi és társai, 2012 alapján)

Az erős fenntarthatósági modell szerint a három alrendszer egy másra épülve szoros kapcsolatban áll. A helyettesíthetőség csak kis mértékben, vagy egyáltalán nem lehetséges mivel vannak olyan kardinális értékek a társadalmi és a természeti szinten melyek egymással nem pótolhatóak nincs lehetőség az újratermelésre. (Hutkai-Lehoczki, 2018) A gazdaság a

társadalmat szolgálja ki és ezt a két pillért a természet köti össze, de a rendszerösszefüggések során is fontos figyelembe venni egyedi tulajdonságait is. (Málovics–Bajmócy, 2009)

13. ábra Erős fenntarthatósági modell

Forrás: saját szerkesztés (Somogyi és társai, 2012 alapján)

A szigorú modell hosszútávon gondolkodik, tehát lehetőséget ad arra, hogy a fenntartható fejlődés megvalósulhasson. Fontos részét képezi, hogy a társadalmi szinten minél nagyobb figyelmet kapjon a fenntarthatóságra nevelés pedagógiája. (Varga, 2020)

Fenntarthatóság pedagógiája

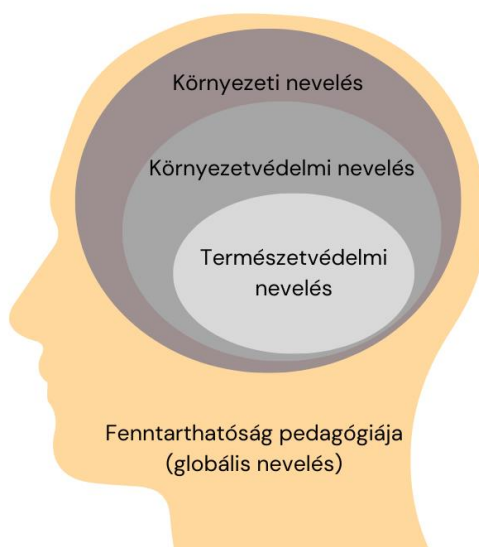
A környezeti problémák megoldása érdekében az ember és környezetének viszonyrendszerét kell átalakítani. A környezeti nevelés, viszont lehetőséget ad arra, hogy a fiatal generációk életébe minél hamarabb beépüljenek a környezet megóvására irányuló cselekedetek és a természet iránti tisztelet. Számukra már természetessé fognak válni bizonyos cselekedetek, melyeket a felnőtt lakosság még lemondásként, kompromisszumként él meg. A fenntarthatóság pedagógiájának megvalósulása viszont nem történik egyik pillanatról a másikra hosszú kitartó folyamat eredménye mely során új szemlélet, megközelítés és értékrend kialakítása szükséges. (Varga, 2020)

A nevelés azért is fontos a fenntarthatóság szempontjából mivel a fogalom általánosságban véve is magába foglalja a céltudatos tevékenységek, viselkedés és gondolkodás kialakítását. Bár a szó hallatán szűken értelmezve az intézményi rendszerre asszociál az egyén, a tág definíció több területet is magába foglal. Az egyén attitűdjét nagyban befolyásolják az in- és nonformális

nevelés szinterei és formái, a családi szocializációs folyamatok, a média befolyásolása, valamint a cégek és a kormány törekvései. (Varga, 2020)

A fenntartható fejlődés, a környezetvédelem és a környezeti nevelés fogalmai bár egymástól elkülönülnek, céljaik mégis hasonlóak és amennyiben változást kívánunk elérni fontos összekapcsolni ezeket a területeket. (Major, 2017)

A modern környezetvédelemben már hangsúlyt kap a nevelés szükségessége. (Havas, 2001) Ennek alapjait az 1972-ben megrendezett Stockholmi Konferencián fogalmazták meg. A környezetvédelem alatt általánosságban a bioszféra nyújtotta értékek a víz, a levegő, a talaj és az élővilág védelmét és állapotának megőrzését biztosító cselekvéseket értjük. Sokan tévesen összetévesztik a környezetvédelmi nevelést és a környezeti nevelést. A fogalmak közötti különbséget az adja, hogy míg előbbi csak a fenntarthatóságot és a természeti világ védelmét foglalja magába, addig a környezeti nevelésbe ezek mellett az ember általi épített közeg is beletartozik. Figyelmet fordít arra, hogy ne csak a természeti világ megóvása legyen a fontos, hanem az azzal való együttélés és kultúra megértése. Tehát arra törekszik, hogy ezek a szempontok mentén alakuljon ki az egyén környezetet tiszteletben tartó és óvó életmódja. Ezek alapján a fenntarthatóság pedagógiáján belül három alcsoportot tudunk megkülönböztetni a környezeti, környezetvédelmi és természetvédelmi nevelést melyek egy halmazban elhelyezhetők. (Major, 2017)

14. ábra A fenntarthatóságra való nevelés szintjei

Forrás: saját szerkesztés

Fenntarthatóságra nevelés fontossága pszichológiai szempontból

Az emberek cselekedeteinek általában nem célja megkárosítani a természetet. A szándékolatlan környezetrombolás növekedését viszont előidézheti az ember környezet-átalakító képességének emelkedése, ami súlyos problémákhoz vezethet. Ha az erős fenntarthatóság dimenzióiban gondolkodunk akkor láthatóvá válik, hogy az emberek természetformáló tevékenysége társadalmi szinten nyilvánul meg ami kihat a gazdaságra. A fenntartható fejlődés megvalósulásának gátja magában a fejlődésben keresendő azon belül is az anyagiakban, ami miatt a társadalom a fenntarthatatlanság útjára lépett. A fizikai akadályoknál nagyobb probléma az emberi tudat határa. A civilizációt meg kell tanítani arra, hogy az anyagiak hajszolása nem az elsődleges cél, fontosabb a természettel való szimbiózis és a fenntartható pozitív mentális egészség megteremtése. (Varga, 2020)

A természeti környezet megóvása nem csak fennmaradásunk miatt szükséges, hanem az ököpszichológia lapján pszichológiai szempontból is nélkülözhetetlen. A gyenge fenntarthatóságot alapul véve, ha sikerülne is egy mesterséges módon fenntartható világot kiépíteni ott nem valósulna meg az emberek jólléte. A tudomány már eljutott arra a szintre, hogy meg tudta határozni mennyi a minimálisan szükséges idő, amit az embernek az épített világon kívül kellene eltöltenie. Az, aki heti szinten nem tölt két órát a természetben nagy eséllyel tapasztal fizikai és pszichés problémákat. Az evolúcióhoz kell visszanyúlnunk ahhoz, hogy megértsük miért is jelenthet problémát a természeti környezet hiánya. Az emberiség fejlődése a természetben történt, ami kihatással van arra, hogy az egyén idegrendszere akkor tud megfelelően működni és fejlődni, ha a megfelelő ingerek érik. A technológia fejlődése viszont beépült a természeti környezetbe és nehezen képzelhető el ma már nélkül e az életünk. A cél nem az, hogy tagadjuk meg a korunk vívmányai nyújtotta lehetőségeket, hanem hogy figyeljünk az egyensúlyra. Az ember cselekvéseit úgy kell formálni, hogy mérlegelve legyen a civilizációs fejlődés mellett a környezet megóvása is. (Varga, 2020)

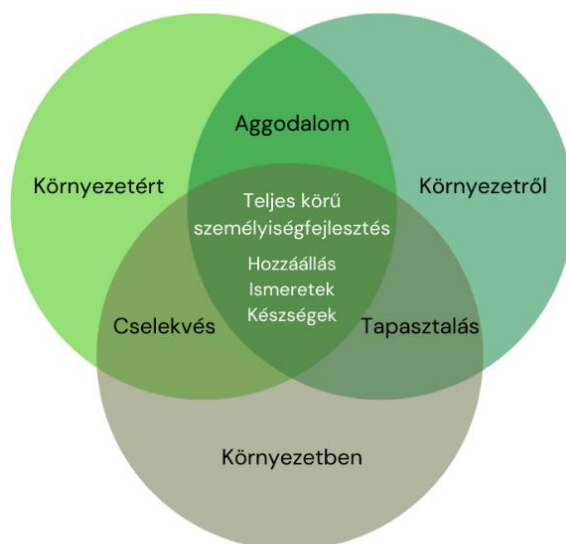
Környezettudatos személyiség formálása

A környezeti nevelés tartalmát legátfogóbban egy a környezettel való kapcsolatot három részre bontható halmazábrával lehet a legjobban lefedni, melynek a közepén a teljes körű személyiségfejlődés helyezkedik el.

A **környezetben** történő nevelés során a hangsúly a kutatáson és az általa megszerzett tudáson van, ami lehetőséget biztosít arra is, hogy a vizsgálódási képességek és a kommunikációs készségek fejlődni tudjanak. A **környezetről** való nevelés a természeti értékek tiszteletéről és a környezeti problémák súlyosságáról próbálnak meg információt közvetíteni. A cél az

ismeretek átadása mellett, hogy az egyén valóban megértse milyen magatartásra lenne szükség a fenntarthatóság megteremtéséhez. A harmadik kategória a **környezetért** nevelés, mely a környezettel szemben tanúsított magatartást fejleszti. Segít abban, hogy kialakuljon a természet iránti gondoskodás és felelősségvállalás érzete mely, ha megtörténik az ember hozzáállása és viselkedése is változásnak indul. (Major, 2017)

A metszéspontok találkozásában szintén különböző készségek alakulnak ki. A valódi cselekvési hajlandóság és a különböző célok megvalósításához a környezetért és a környezetben való nevelés szükséges. A tapasztalás az élmények megszerzéséről szól, melyhez szükség van a környezet által folytatott és a környezetről szóló nevelésre. Azéghajlatváltozással kapcsolatban érzelmi szinten aggodalomnak kell kialakulnia, amelynek elmélyítésében a környezetről és a környezetért való nevelés tud a legtöbbet tenni. (Varga, 2020)

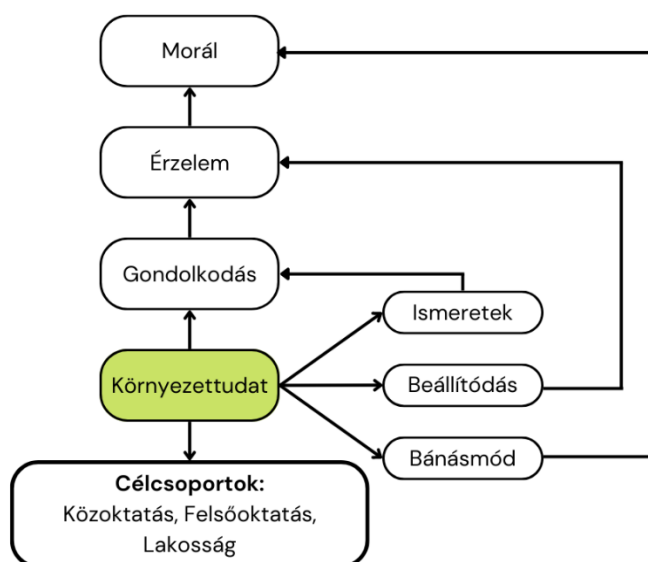

15. ábra A környezeti nevelés tartalmi modellje

Forrás: saját szerkesztés (Major, 2017 alapján)

A környezeti nevelés elsődleges célja a megfelelő szemléletmód kialakítása melyben kulcsszerepet játszanak az ismeretek, az attitűd és a viselkedés. A környezettudatos nevelés modellje alapján az ismeretek a gondolkodásért, az attitűd az érzelmekért, a viselkedés pedig a morálért felelős, mely a természet felé irányul. (Kováts-Németh és társai, 2015) Az ismeretek a kognitív tengelyen helyezkednek el melyekre a nevelés során azért van szükség, hogy az egyén el tudjon igazodni a fenntarthatóság pillérjei között, megértse a fenntartható fogyasztás elvét és felismerje a környezeti problémák fontosságát. A konatív dimenzióban mélyül el az

egyén viselkedési magatartása a fenntarthatóságot elősegítő életvitellel, az egyéni tettek súlyosságának felvállalásával és a természeti értékek megőrzésére irányuló tettekkel. Az affektív tartomány az érzelmi érintettséget fedi le az ember felelősségérzetét és kreativitását. Ezek együttes megvalósulása az egyén erkölcsös, cselekvő magatartásában nyilvánulnak meg. (Kováts-Németh, 2010)

16. ábra Környezettudatos nevelés hatásrendszere

Forrás: saját szerkesztés (Kováts-Németh, 2010 alapján)

A környezeti nevelés során tehát nem csupán az ismeretek átadása a cél, hanem hogy attitűdök, érzelmi viszonyulások és beállítódások alakuljanak ki a természeti világ iránt. Az attitűdök nagyban meghatározzák a tevékenységeket és azok tartalmát. A környezeti nevelés során a természettel pozitív érzelmi viszonyt kell kialakítani, ami nem azonos a szeretettel mivel más viszonyulásokat is magába foglal. A valódibb viszonyok kialakításához nagyobb figyelmet kell fordítani a tiszteletre, az együttérzésre és az elfogadásra. A viszonyulások és az attitűdök kapcsolatban állnak egymással és a szükségletekből kiinduló motiváció erejével készítik elő a cselekvési szándékot. A személyiség környezethez fűződő kapcsolatát a nevelés több szintén és szocializációs csatornán keresztül tudja formálni. (Major, 2017)

A tanulás egy életen át tartó folyamat. A környezeti nevelést fontos minél kisebb korban elkezdni, de a felnőtt generációk kapcsolatát is erősíteni kell a természeti világgal. A gyerekek egyre kisebb korban találkoznak a zöld tevékenységekkel és az oktatásban is egyre nagyobb szerepet kap a fenntarthatóság. Az ENSZ 17 Fenntartható fejlődési célt határozott meg, melyet 2030-ig kíván elérni. Ezek között negyedik helyen foglal helyet a minőségi oktatás. (KSH,

2022) Ebbe beletartozik, hogy a diákok elsajátítsák a fenntartható fejlődéshez és a globális felelősségvállaláshoz elengedhetetlen készségeket és ismereteket. (Varga, 2020) A szülők példamutató magatartást próbálnak tanúsítani gyermekük felé. A gyerekek által elmondott iskolában tanultak ösztönözhetik a szülőket is arra, hogy cselekedeteik fenntarthatóbbak legyenek és tetteik mintaként szolgáljanak. A személyiség fejlődés ilyen formában is megtörténhet.

A fenntarthatóság megteremtése több szereplő együttműködésével valósulhat meg. Fontos lenne tisztába kerülni azzal, hogy a fizikai korlátok mellett pszichológiai akadályai vannak annak miért olyan nehéz megszabadulni fenntarthatatlan szokásainktól. Az embereknek be kéne látniuk, hogy az egyéni cselekedetekkel lehet elindítani a változás folyamatát. A vásárlásokkor meghozott döntésekkel befolyást tudunk gyakorolni a vállalatokra. Fogyasztói szokásaink átalakulásával szükségessé tudjuk tenni, hogy a cégek is változtassanak meglévő üzletpolitikájukon. A nemzetközi szervezetek és kormányok legnagyobb feladata olyan ösztönzők létrehozása lenne melyek egyéni és vállalati szinten is támogatják a fenntartható cselekvések megvalósulását, emellett a környezeti nevelés fontosságára is figyelmet kell fordítaniuk. A természet, a gazdaság és a társadalom együttműködése szükséges ahhoz, hogy a fenntartható fejlődés meg tudjon valósulni. A kezdeményezések és a nevelés lehetőséget nyújt az attitűdök környezettudatossá válására úgy, hogy a társadalom azt nem éli meg lemondásként. A mindennapjainkba természetes módon beépülő zöld cselekedetek lehetőséget biztosíthatnak arra, hogy fenntartható legyen a pozitív mentális egészség.

Saját primer kutatás

A kutatásom célja az volt, hogy felmérjem azt, hogy az emberek fenntarthatósághoz fűződő viszonya milyen módon gyakorol hatást a környezetbarát cselekedetek megvalósulására, valamint, hogy a demográfiai változók mennyiben befolyásolják a környezettudatos életmód követését.

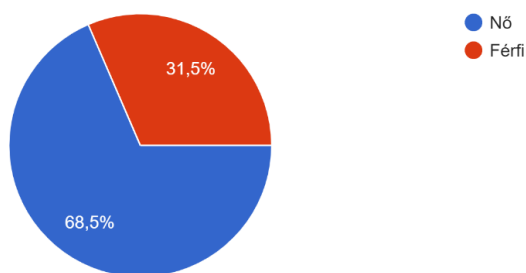
Az adatokbegyűjtése a social médián keresztül Facebookon történt. A kérdőívnek nem volt meghatározott célcsoportja, mivel több generáció szokásainak megismerése volt a cél. A kérdőív kitöltése anonim módon történt összesen 108 kitöltés érkezett. A feltett kérdéseimet a következő képen csoportosítottam:

- Demográfiai és általános tájékozódó adatok
- Fogalmi ismeret és társadalmi hozzáállás
- Az egyén kapcsolata és gondolkodásmódja a fenntarthatóság megvalósulásáról
- Szokásokon való változtatási hajlandóság
- Az egyén érzelmi viszonya a fenntarthatósággal

Demográfiai és általános tájékozódó adatok

A válaszadók nemek szerinti megoszlása a 17. sz. ábrán látható.

Az Ön neme?
108 válasz

17. ábra Válaszadók nemek szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés

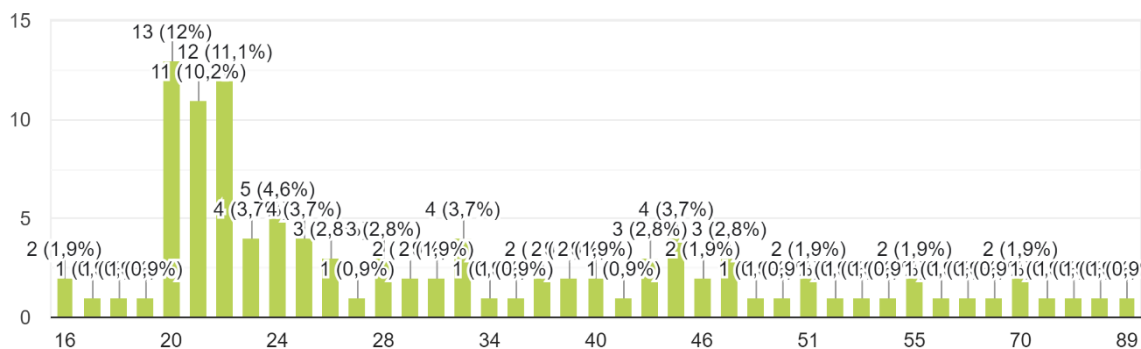
A nemek szerinti megoszlás a következő: 68,5% Nő és 31,5% Férfi. Az adatokból látható, hogy a kérdőív nagyobb aktivitást váltott ki a nőkből. A szakirodalom feldolgozása során a demográfiai tényezők vizsgálatában a nők nagyobb hajlandóságot mutatnak a környezetbarát

tevékenységek iránt, ezt támasztja alá az általam készített kutatás során kapott nemek közti megoszlása is.

A válaszadók életkor szerinti megoszlása a 18. sz. ábrán látható.

Az Ön életkora?

108 válasz

18. ábra Válaszadók életkor szerinti megoszlása

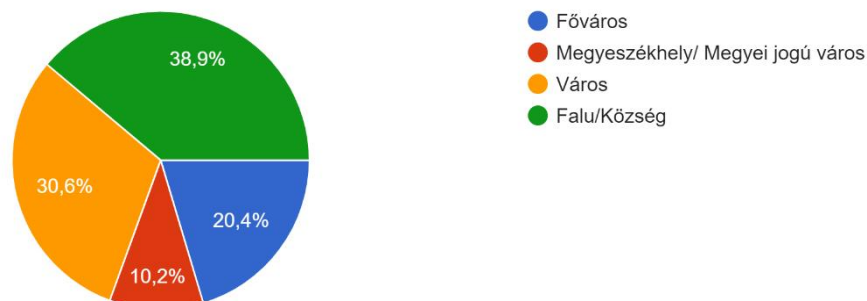
Forrás: Saját szerkesztés

Az életkor megadása során a válaszadók maguk írhatták be hány évesek. Ennek segítségével pontosabb kép volt kapható az egyes generációk témával való ismeretéről és a cselekvési hajlandóságukról. Az ábra reprezentálja, hogy minden korcsoportból voltak kitöltők. A válaszadók megoszlása a következők szerint alakult: 16-19 év 5 fő, 20-29 év 56 fő, 30-39 év 14 fő, 40-49 év 17 fő, 50-59 év 9 fő, 60-69 év 1 fő, 70-79 év 4 fő, 80-89 év 2 fő. Az eredményeket viszont torzíttja az, hogy a kutatás a Facebook felületén keresztül történt, ezáltal saját korosztályomat nagyobb sikerességgel tudtam megszólítani, mint az idősebb generációkat.

A válaszadók lakóhely szerinti megoszlása a 19. sz. ábrán látható.

Lakóhelyének típusa:

108 válasz

19. ábra Válaszadók lakóhely szerinti megoszlása

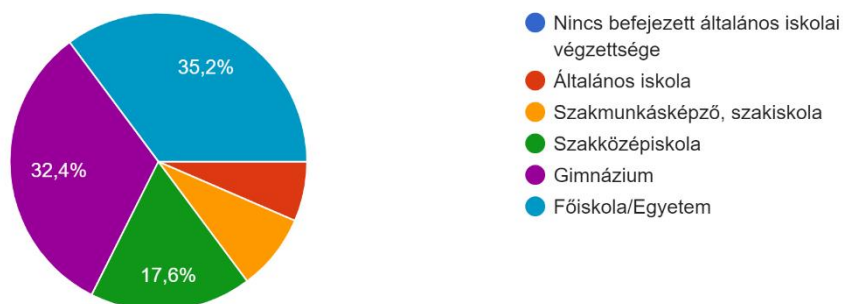
Források: Saját szerkesztés

A lakóhely szerinti megoszlást tekintve a válaszadók: fővárosban 20,4% 22 fő, megyeszékhely/megyei jogú város 10,2% 11 fő, város 30,6% 33 fő, falu 38,9% 42 fő él.

A válaszadók legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása a 20. sz. ábrán látható.

Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

108 válasz

20. ábra Válaszadók iskolai végzettség szerinti megoszlása

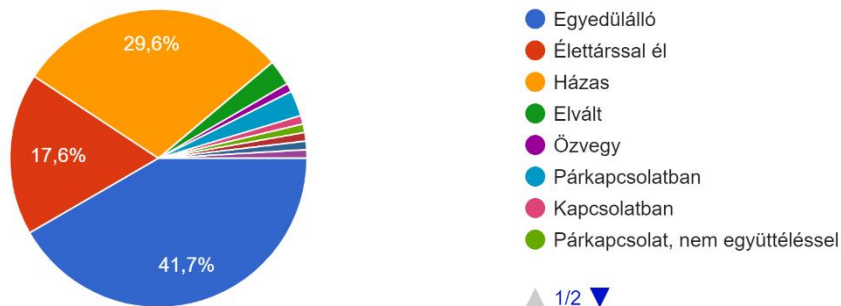
Forrás: Saját szerkesztés

A befejezett tanulmányokat tekintve a főiskolai/ egyetemi és gimnázium végzettséggel rendelkezők aránya hasonló megoszlású. A válaszadók iskolai végzettség szerint: általános iskola 6,5% 7 fő, szakmunkásképző/szakiskola 8,3% 9 fő, szakközépiskola 17,6% 19 fő, gimnázium 32,4% 35 fő, főiskola/egyetem 35,2% 38 fő.

A válaszadók családi állapotuk szerinti megoszlását a 21. sz. ábrán látható.

Mi az ön családi állapota?

108 válasz

21. ábra Válaszadók családi állapot szerinti megoszlása

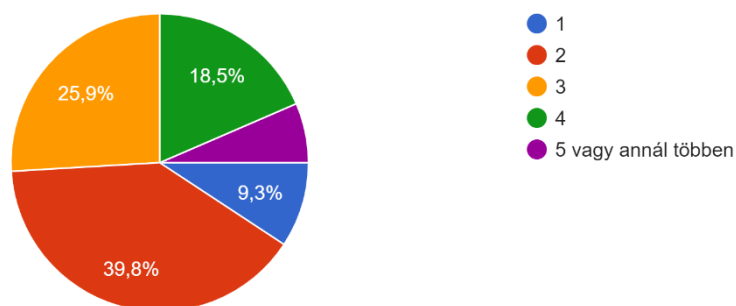
Forrás: Saját szerkesztés

A családi állapotot tekintve a válaszadók többsége egyedülálló. A válaszadók családi állapot szerint: egyedülálló 41,7% 45 fő, élettárssal él 17,6% 19 fő, házas 29,6% 32 fő, elvált 2,8% 3 fő, özvegy 0,9% 1 fő, párkapcsolat 7,4% 8 fő.

A válaszadók megoszlása az egy háztartásban élők száma szerint a 22. sz. ábrán látható.

Hányan élnek egy háztartásban?

108 válasz

22. ábra A válaszadók megoszlása az egy háztartásban élők száma szerint

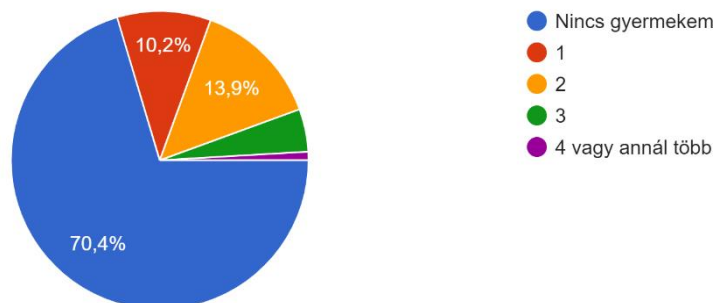
Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók egy háztartásban élők száma szerint: 1 személy 9,3% 10 fő, 2 személy 39,8% 43 fő, 3 személy 25,9% 28 fő, 4 személy 18,5% 20 fő, 5 vagy annál több személy 6,5% 7 fő.

A válaszadók gyermekek száma szerinti megoszlása a 23. sz. ábrán látható.

Hány gyermeke van?

108 válasz

23. ábra Válaszadók megoszlása a gyermekek száma szerint

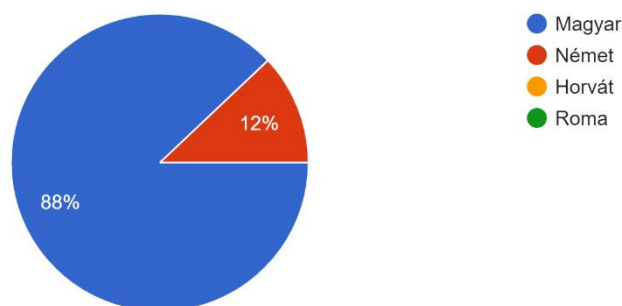
Forrás: Saját szerkesztés

Megoszlás tekintetében a gyermeket nem nevelők vannak az ő arányuk, 70,4% 76 fő. A válaszadók gyermekeket nevelők száma szerint: 1 gyermek 10,2% 11 fő, 2 gyermek 13,9% 15 fő, 3 gyermek 4,6% 5 fő, 4 vagy annál több gyermek 0,9% 1 fő.

A válaszadók nemzetiség szerinti megoszlása a 24. sz. ábrán látható.

Az Ön nemzetisége:

108 válasz

24. ábra Válaszadók nemzetiség szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés

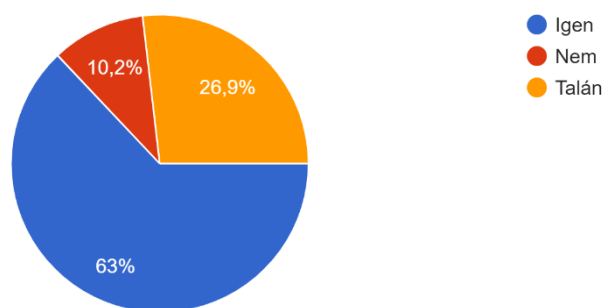
A válaszadók nemzetiség szerint megoszlása: 88% 95 fő magyarnak, 12% 13 fő németnek vallotta magát.

Fogalmi ismeret és társadalmi hozzáállás

Kérdőívem ezen szakaszában azt kutattam, hogy a válaszadók mennyire vannak tisztában a fenntarthatóság fogalmával, beszéltek-e már róla családjuk és barátaik körében és amennyiben igen mit tapasztaltak. Valamint, hogy mit gondolnak arról, kinek a feladata lenne a fenntarthatóságot elősegítő lépéseket megtenni és ők maguk mennyire és milyen tevékenységekkel járulnak hozzá a fenntarthatóság megteremtéséhez.

A válaszadók megoszlása a fenntarthatóság fogalmának ismerete szerint a 25. sz. ábrán látható.

Ismeri Ön a fenntarthatóság fogalmát
108 válasz

25. ábra Válaszadók megoszlása a fenntarthatóság fogalmának ismerete alapján

Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók számát és arányát tekintve: 63% 68 fő saját bevallása szerint ismeri a fogalmat, 26,9% 29 fő nyilatkozta azt, talán tisztában van a definícióval, és 10,2% 11 fő nem tudja mi a fenntarthatóság jelentése.

Az „igen” választ tovább vizsgálva az iskolai végzettségre a következő eredményeket kaptam. A 68 válaszadóból, végzettséget tekintve: főiskola/egyetem 32 fő, gimnázium 26 fő, szakközépiskola 8 fő és szakmunkásképző/szakiskola 2 fő.

Az adatok alapján elmondhatjuk, hogy a főiskolai és egyetemi végzettségű válaszadók közül 38 főből 32 ismeri a fogalmat. A hiányzó 6 fő adatait tovább vizsgálva kiderült, ebből 2 fő talán tudja és 4 fő egyáltalán nincs tisztában mit jelent a definíció. A gimnáziumi végzettséggel rendelkezők 35 főből 26 fő válaszolt igennel és 7 fő azzal, hogy talán. Mindössze 2 fő nem ismerte a fogalmat. Szakközépiskolát végzettek esetében 19 főből 8 fő ismeri 9 fő talán és itt is szintén 2 fő az, aki nem tud meghatározást mondani. A kapott adatok alapján megállapítható, hogy a fenntarthatósággal már a gimnáziumot végzettek is tisztában vannak, a magasabb iskolai

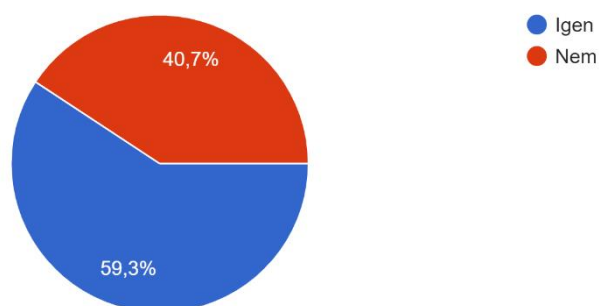
végzettség már kevésbé határozza meg a fenntarthatósággal kapcsolatos lexikális tudás ismeretét. Fontos viszont megjegyezni, hogy szükséges lenne minél kisebb korban megismertetni az emberekkel a környezettudatosságot. Az embereknek berögzült szokásaik vannak melyek változtatására az életkor előrehaladtával egyre kisebb az esély.

Az „igennel” válaszolókat megkértem definiálni, hogy mit értenek a fogalom alatt. Összesen 68 darab válasz érkezett. A meghatározások többsége a fenntarthatósághoz a környezetbarát cselekedeteket, az újrahasznosítást és a természeti erőforrások megővését kapcsolták, de a válaszok között megtalálható az is, hogy a jövő generációk megfelelő körülményeinek biztosítása érdekében végrehajtott tetteket értjük alatta. Megállapítható tehát, hogy az emberek nem csak hiszik, de ténylegesen is tisztában vannak milyen területeket fed le a fenntarthatóság fogalma.

Kérdőívem tizenegyedik kérdésében arra kérdeztem rá, hogy a válaszadók beszéltek-e már családjuk és barátaik körében a fenntarthatóságról. A válaszadók megoszlása a 26. sz. ábrán látható.

Beszélt már családja/barátai körében a fenntarthatóságról?

108 válasz

26. ábra Válaszadók megoszlása a fenntarthatóságról folytatott beszélgetéseik alapján

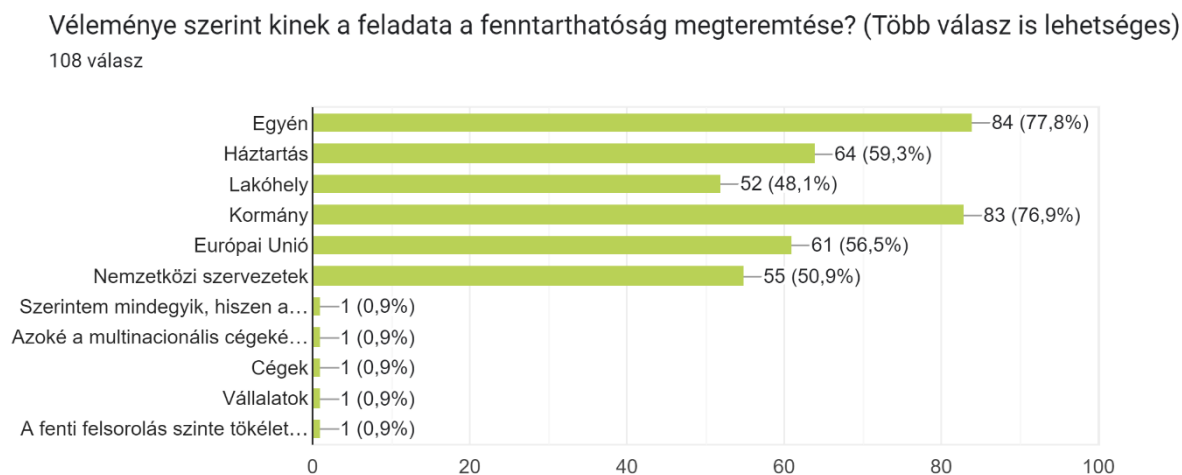
Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók 59,3%-a, ami 64 főt jelent, azt válaszolta beszélt már szociális környezetével a fenntarthatóságról, 40,7%-a azaz 44 fő viszont nem. Tovább vizsgáltam a kapott válaszokat azzal összevetve, hogy a válaszadók mit nyilatkoztak a fenntarthatóság fogalmának ismereténél. A „nem”-el válaszolók megoszlása a következők szerint alakult: 44 főből 10 fő volt az aki mindkét kérdésnél nemmel válaszolt, 18 fő volt aki a fogalommal már találkozott, de nem folytatott róla beszélgetést és 16 fő aki ismeri a definíciót mégsem beszélt róla senkivel.

Az „igen”-re kapott válaszok esetében: 64 főből 52 fő nyilatkozta azt nem csak, hogy ismerik a fogalmat emellett másokkal is folyattak már beszélgetést a témáról, 11 fő bár már beszélt róla úgy gondolja nincs teljesen tisztában a definícióval. Mindössze egy személy volt, aki nem tudta megfogalmazni mi az a fenntarthatóság, de valakivel ettől függetlenül beszélt a róla. Ezek alapján megállapítható, hogy azok az emberek folytattak főként társalgást a fenntarthatóságról, akik tudták is definiálni a fogalmat.

A tizenkettedik kérdésben azt kutattam, hogy amennyiben beszéltek már a fenntarthatóságról milyen fogadtatást tanúsított a témával kapcsolatban a külvilág. A beérkezett 55 darab válaszban legtöbbször megjelenő szó a nyitottság volt. A leírtak alapján az emberek fogékonyak, de főként a fiatalabb generációk a befogadóbbak a témával kapcsolatban. Volt olyan, aki válaszába belevette a cselekvési szándék hajlandóságát is „Nyitottak voltak rá, de a tettek egyelőre nem alakulnak.” mely azt mutatja bár egyre több figyelmet kap a téma való tettekben ez nem minden esetben nyilvánul meg.

A következő kérdésben arra kerestem a választ az embereknek mi véleményük arról kinek a feladata a fenntarthatóság megteremtése. A válaszlehetőségek megadásában próbáltam minden társadalmi szintet lefedni és az embereknek lehetőségük volt több opciót is kiválasztani. Az eredmények a 27. sz. ábrán láthatóak.

27. ábra Válaszadók véleménye arról kinek a feladata a fenntarthatóság megteremtése

Forrás: Saját szerkesztés

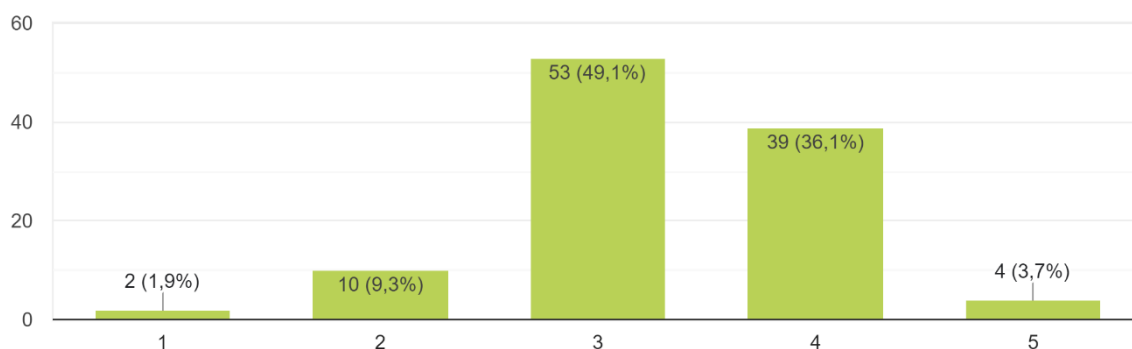
A 108 válaszadóból 77,8% 84 fő az egyén, 59,3% 64 fő a háztartás, 48,1% 52 fő a lakóhely, 76,9% 83 fő a kormány, 56,5% 61 fő Európai Unió, 50,9% 55 fő a nemzetközi szervezetek,

2,7% vállalatok és 1,8% 2 fő az előzőek mindegyike fellelősége. A válaszadók több mint fele gondolja úgy az egyén feladata lenne a fenntarthatóság megteremtése, de emellett a másik legmagasabb arány a kormánytól vár cselekvési szándékot. Általánosságban elmondható, hogy a válaszadók a felsorolt opciók mindegyikét felelősnek tartják a változás megteremtésében.

Azt a kérdést is feltettem a válaszadóknak mit gondolnak arról, hogy ő maguk mennyire járulnak hozzá a fenntarthatóság megteremtéséhez. A válaszok megoszlása a 28. számú ábrán látható.

Véleménye szerint az Ön/Családja életmódja mennyire járul hozzá a fenntarthatóság megteremtéséhez?

108 válasz

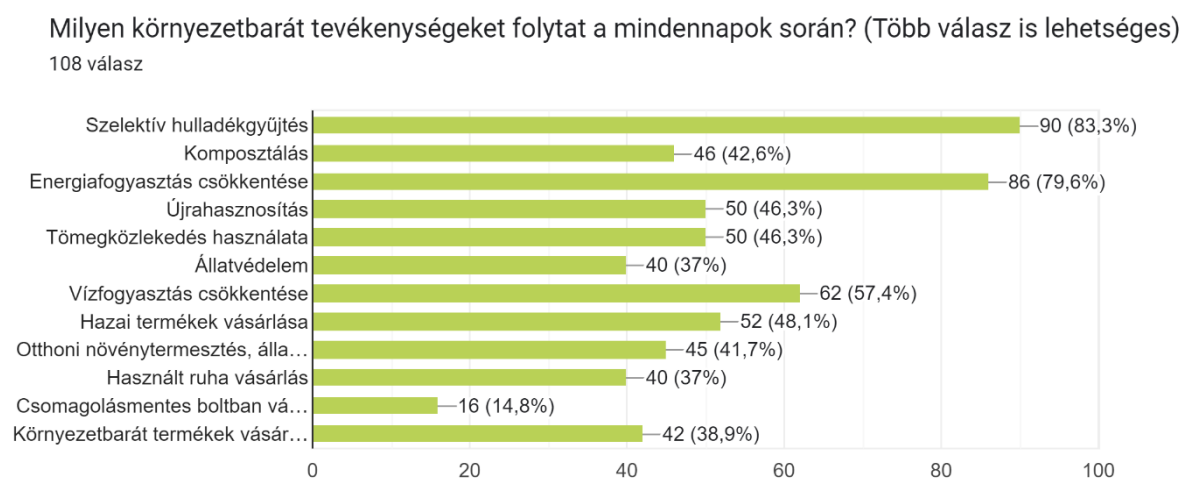
28. ábra Válaszadók megoszlása életmódjuk alapján

Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók 1,9% 2 fő egyáltalán nem, 9,3% 10 fő kis mértékben, 49,1% 53 fő közepesen, 36,1% 39 fő nagyobb mértékben és 3,7% 4 fő teljes mértékben hozzájárul életmódjával a fenntarthatóság megteremtéséhez. Tovább vizsgáltam a két végletet, akik egyáltalán nem és akik teljes mértékben opciókat választottak. A két fő, aki azt jelölte be egyáltalán nem fordít figyelmet a környezetbarát cselekedetek megvalósítására 20-28 évesek egyikük sem beszélét szociális környezetével még a témáról és az előző kérdésben is azt álláspontot képviselte, hogy az egyénnek nem felelősége a fenntarthatóság megteremtése. Ez szembe megy a szakirodalomban olvasottakkal, hogy a fiatalabb generációk nagyobb figyelmet fordítanak életmódjuk fenntarthatóbbá tételére. A 4 főből, aki úgy gondolja teljes mértékben megtesz mindent a környezetért 3 fő 17-21 éves és 1 fő hetvenéves. Az iskolai végzettség vegyes általános iskola, gimnázium, szakközépiskola és főiskola/egyetem, de ez a válaszadók

fiatalságából is adódik. Ami érdekes, hogy 2 fő míg ennél a kérdésnél azt válaszolta nagy figyelmet fordítanak életmódjukkal a környezetre nem tartják az egyén felelősségének a fenntarthatóság megteremtését.

Kérdőívem következő kérdésénél arra kértem a válaszadókat nyilatkozzanak arról milyen környezetbarát tevékenységeket folytatnak a mindennapok során. Olyan válaszlehetőségeket igyekeztem megadni melyek kisebb környezeti terheléssel járnak. A válaszadóknak lehetőségük volt több lehetőséget kiválasztani. Az eredmények a 29. sz. ábrán láthatóak.

29. ábra Fenntarthatótevékenységek követésének megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés

A megadott lehetőségek közül, a legtöbb válasz: a szelektív hulladékgyűjtésre 83,3% 90 fő, az energiafogyasztás csökkentésére 86 79,6% és vízfogyasztás csökkentése 57,4% 62 fő érkezett. Az energiafogyasztás csökkentésére irányuló magatartást torzíthatja a kialakult válsághelyzet miatti energia árak emelkedése. A csomagolásmentes boltban vásárlás opcióra érkezett a legkevesebb válasz 14,8% 16 fő. A többi opcióra hasonló arányban érkeztek be válaszok. A szelektív hulladékgyűjtés az egyik legegyszerűbben kivitelezhető környezetbarát cselekvés melyet a válaszadók többsége bevállása szerint meg is valósít. 18 fő esetében ez a tevékenység még sem alkotja a mindennapok részét azt kutattam, hogy korosztály és lakóhely mennyire befolyásolhatja ennek a cselekedetnek az elmaradását. Korosztály tekintetében: 21-28 éves 12 fő 33-48 éves 2 fő és 70-89 éves 4 fő. A fiatal korosztályt tovább vizsgáltam az alapján mit nyilatkoztak életmódjukról az előző kérdésben: 1 fő egyáltalán nem, 1 fő kis mértékben, 7 fő közepesen és 2 fő nagyobb mértékben. Ezek alapján megállapítható, hogy a fiatalok többsége

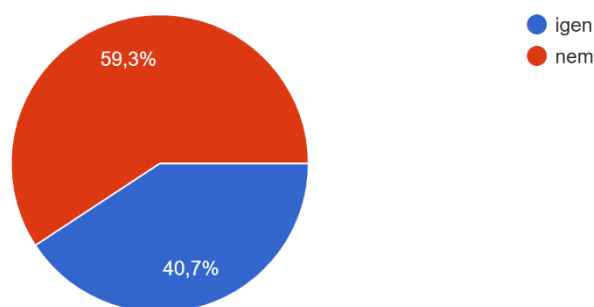
végez valamilyen környezettudatos cselekedetet a hétköznapiak során, de a szelektív hulladékgyűjtés még nem természetes tevékenység a számukra. Csomagolásmentes boltban vásárlás esetében a lakóhelyet és az iskolai végzettséget vizsgáltam. A fővárosban élő 6 főből 4 fő főiskolai/egyetemi, 1 fő gimnáziumi, 1 fő szakközépiskolai végzettséggel rendelkezik. Városban és megyeszékhelyen élő válaszadók 2 fő főiskola/egyetem és 1 fő gimnázium a legmagasabb iskolai végzettsége. Falu/község lehetőséget választókból 2 fő főiskola/egyetem, 2 fő gimnázium, 2 fő szakközépiskola és 1 fő szakmunkásképző/szakiskola végzettségű. Ezek alapján megállapítható, hogy a lakóhely kevésbé befolyásolja a csomagolásmentes boltban történő vásárlások számát, viszont az iskolázottságot tekintve a magasabb végzettséggel rendelkezők részesítik inkább előnyben ezt a fajta bevásárlási formát.

Szokásokon való változtatási hajlandóság

A válaszadók fenntarthatósághoz való hozzáállást és egyéni cselekedeteik megismerését követően, arra voltam kíváncsi, hogy szokásaikat mennyire alakítja a külső környezetük, valamint mit tennének meg a fenntarthatóbb életmód érdekében.

A válaszadókat megkérdeztem arról, hogy a közvetlen környezete volt-e már hatással rá a környezetbarát cselekedetek elsajátítása során. A kérdésre adott válaszok megoszlása a 30. sz. ábrán látható.

Volt olyan környezetbarát tevékenység, amit a barátai, közvetlen környezete hatására kezdett el csinálni?
108 válasz

30. ábra Környezetbarát cselekedetek követése a szociális környezet hatására

Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók megoszlása a szerint, hogy szociális kapcsolataik befolyásolták-e őket a környezetbarát tevékenységek elsajátításában: 108 főből 59,3% 63 főt nem és 40,7% 44 főt igen. Az „igen” -el válaszolók esetében tovább vizsgáltam azt, hogy családjuk és barátaik

körében volt- e már szó a fenntarthatóságról: 44-ből 33 fő igen és 11 fő nem folytatott társalgást a témáról. Ez alapján vannak olyan tevékenységek melyeket a válaszadók nem közvetlen fenntarthatósági tudattal kezdenek el követni.

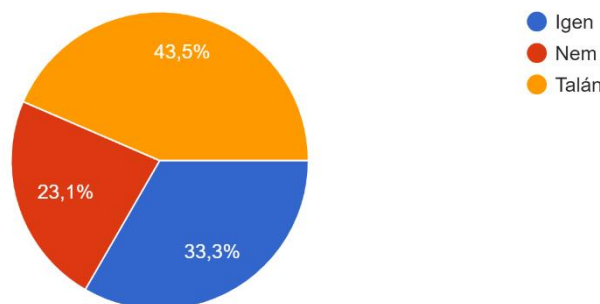
Az előző kérdéshez kapcsolódva megkértem a válaszadókat írják le milyen tevékenységeket vettek át a környezetüktől. 49 darab válasz érkezett a többség olyan cselekedeteket kezdett el követni melyek egyszerűbben megoldhatóak és kisebb az ökológiai hatásuk, ilyen a szelektív hulladékgyűjtés és a használt ruhavásárlás. A külső minta követése alátámasztja a szakirodalomban olvasottakat, hogy az emberek a szociális közegükre próbálnak hasonlítani és a tőlük látott szokásokat próbálják beépíteni saját életükbe. Az egyén, azért kezd el komposztálni, szelektíven szemetet gyűjteni, mert környezetétől biztatást kap a cselekvés követésére. Az ilyen típusú cselekedetek általában egyszerűbbek, nem járnak nagyobb költségekkel. Az ebbe a kategóriába tartozó szokások beépítése hasznos, bár csak kisebb ökológiai hatással bírnak.

A tizennyolcadik kérdésben arra kértem a válaszadókat nevezzenek meg olyan dolgokat, amiket nem tesznek meg, de meg tudnának tenni a környezetért. A legtöbben fogyasztói szokásaik esetében érzik azt tudnának változtatni csomagolásmentes boltban történő vásárlással. Ruhákat a fast fashion helyet használt ruhaüzletekből szerzik be, valamint csökkentik az online rendelések számát. A másik két sokat említett tevékenységek a műanyag hulladék és az autóhasználat csökkentésére irányulnak.

A kérdőív következő kérdésében annak okát kutattam miért nem valósítják meg a válaszadók azokat a tevékenységeket, amiket még meg tudnának tenni a hétköznapiak során. Az értékelhető válaszok többsége az **idő**, az **energia**, **kényelem** és az **anyagi helyzet** köré épülnek. A válaszadók úgy gondolják nincs elég idejük és energiájuk, hogy utána járnak a fenntarthatóságnak és új cselekvéseket építsenek be az életükbe. Kényelmüket nem szeretnék feladni és a motiváció hiányát mutatja az is, hogy a lustaságot hozták fel indoknak a válaszadók. Többen azt érzik jövedelmi helyzetük miatt ütköznek akadályokba a környezettudatos tevékenységek megvalósulásában. A válaszadók arról számoltak be, hogy a környezetbarát életmódot költségesnek érzik. A környezettudatos fogyasztás függhet a jövedelmi helyzettől, viszont az elvei és értékrendje mellett kitartó egyént nem befolyásolják az anyagiak a környezettudatos fogyasztói magatartás megvalósulásában.

A huszadik és huszonegyedik kérdésben azt kutattam, hogy a válaszadók terveznek-e változtatni meglévő szokásaikon és ha igen miben változtatna és miért. A kérdésre adott válaszok száma és megoszlása a 31. sz. ábrán látható.

Tervez változtatni meglévő szokásain?
108 válasz

31. ábra Válaszadók megoszlása szokásaikon való változtatási hajlandóság alapján

Forrás: Saját szerkesztés

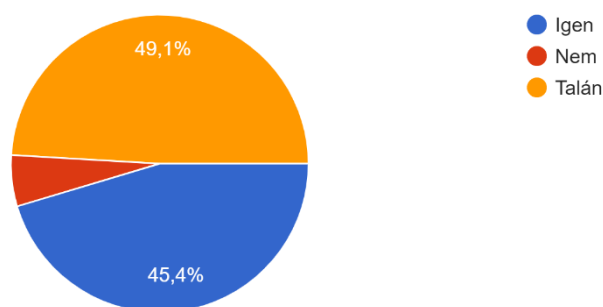
A válaszadók a következők alapján oszlanak meg: 33,3% 36 fő igen, 43,5% 47 fő talán és 23,1% 25 fő nem. Tovább vizsgáltam azokat, akik a „nem” és „talán” válasz lehetőséget választották az alapján miként vélekedtek a felelősség vállalásnál az egyén szerepéről. A „nem” -el válaszoló 25 főből 15 fő szerint az egyén feladata is a fenntarthatóság megteremtése és 10 fő volt, aki nem változtatna szokásán mivel nem is tartja saját feladatának környezet megóvását. A „talán” opciót jelölő 47 főből 35 fő gondolja, egyéni feladatának a fenntarthatóság elősegítését mindössze 12 fő várja el mástól a cselekvési szándékot. Az előzőek alapján megállapítható, hogy az emberek tisztában vannak azzal a fenntarthatóság megteremtésében az egyénnek is ki kellene vennie szerepét a megvalósítás érdekében többségükben még sincs meg a hajlandóság arra, hogy változtassanak. Tovább vizsgáltam azokat a személyeket, akik házasság és van gyermekük. Közülük 27 főből 11 fő igen, 7 fő talán és 5 fő nem tervez valamilyen változást bevezetni az életükbe. Ez alátámasztja azt, hogy a családok gyermekeket nevelő emberek nyitottabbak a környezetbarátabb tevékenységek befogadására.

Azok, akik tervezik átalakítani meglévő szokásaikat szöveges választ adhattak arra mik is azok a cselekvések melyeket beépítenének az életükbe. A 31 darab beérkezett válasz zöme olyan tevékenységeket fed le, mint a szelektív hulladékgyűjtés, kevesebb csomagolt termék vásárlása, hulladékcsökkentése és utazási szokások módosítása. Itt is kiderül az emberek a

hulladékgyűjtés tekintetében még mindig nem elég tudatosak, pedig ez az a tevékenység melynek megvalósítása nem igényel pénzt és sok energiaráfordítást.

A válaszadóknak feltettem azt a kérdést hajlandóak lennének-e kompromisszumokat kötni szokásaikban annak érdekében, hogy fenntarthatóbban éljenek. A válaszadók megoszlása a 32. sz. ábrán látható.

Hajlandó lenne kompromisszumokat kötni annak érdekében, hogy fenntarthatóbban éljen?
108 válasz

32. ábra Válaszadók kompromisszum kötési hajlandósága

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 45,4% 49 fő igen, 49,1% 53 fő talán kötne kompromisszumokat és 6 fő 5,6% nem volna erre hajlandó. Tovább vizsgáltam azt a 6 főt, akik nem próbálnának meg kompromisszumos megoldásokat találni. Velük szemben azt kutattam életmódjuk tekintetében mennyire járulnak hozzá a fenntarthatóság megvalósításához: 3 fő közepesen 2 fő nagyobb mértékben és 1 fő teljes mértékben. Ezekről az egyénekről elmondható bár életmódjukban megjelenik a fenntarthatóság nem terveznek köztes megoldásokat alkalmazni vagy úgy gondolják mindent megtesznek életformájukkal a környezetért.

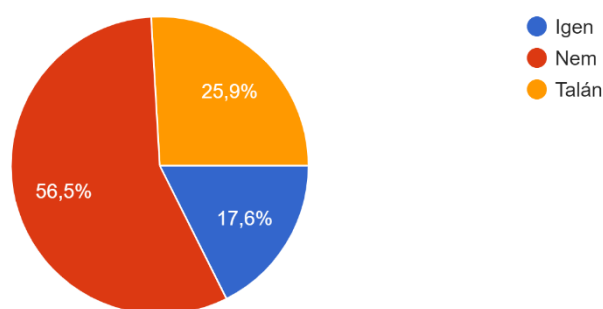
Az emberek rövid választ írhattak azzal kapcsolatban amennyiben hoznának kompromisszumos döntéseket azt milyen formában valósítanák meg. Összesen 32 darab válasz érkezett. A növényi alternatívák fogyasztása fordult elő a legtöbbször, azonban itt is megjelent a hulladék csökkentés felé irányuló magatartás. A válaszadók kompromisszumos megoldásként műanyag helyett nem vagy másfajta csomagolóanyagot használna esetleg csomagolásmentes boltban bonyolítaná le vásárlásait. A meglepőbb válaszok azok voltak, amikor az egyén arról számolt be képes lenne több időt és energiát fektetni abba, hogy környezettudatosabb életet éljen. Ezeknek a száma viszont elenyésző volt. A leírtak azt mutatják az emberekben meg van a

hajlandóság a kisebb cselekvések mellett akár arra is, hogy nagyobb komolyságot tanúsítsanak a környezettudatos cselekvések irányába.

Ebben a kérdéskörben végezetül, arra kerestem a választ, hogy a válaszadók lemondásként élnék-e meg, ha valamilyen környezetbarát alternatívát kellene alkalmaznia és ha igen mi lehet ennek az oka. A válaszadók megoszlása a 33. ábrán látható.

Lemondásként élné meg, ha kedvenc terméke helyett valamilyen környezetbarát alternatívát kellene használnia?

108 válasz

33. ábra Válaszadók megoszlása a lemondás érzete alapján

Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók megoszlása a következők szerint alakult: 56,5% 61 fő nem, 25,9% 28 fő talán és 17,6% 19 fő igen. A válaszadók több mint fele gondolja úgy nem élné meg lemondásként, ha környezetbarát alternatívára kellene cserélnie egy általa kedvelt terméket. Tovább vizsgáltam azt a 19 főt, akik lemondásként élnék meg az alternatívák alkalmazását, azzal összevetve, hogy a kompromisszumok kötésénél és a szokásokon való változtatásnál milyen hajlandóságot mutattak. Kompromisszumot 8 fő lenne hajlandó kötni, de közülük csak 3 fő az, aki ténylegesen tervezi átalakítani cselekvéseit, 4 fő talán megfontolja és 1 fő nem is gondolkodik abban, hogy bármin is változtasson. Azok a válaszadók, akik talán számba veszik a köztes megoldások megtalálását közülük egy ember tervez változtatni csak meglévő szokásain, a többiek kételkednek vagy nem vették még fontolóra a környezetbarát tevékenységek beépítését az életükbe. Aki teljes passzivitást mutat a fenntartható lépésekkel kapcsolatban összesen 1 fő volt és annak ellenére, hogy életvitelén nem módosítana semmit a fenntarthatóság érdekében, ettől függetlenül mégis az egyén egyedüli feladatának érzi ennek megteremtését. Az emberek többsége mutat hajlandóságot a fenntartható tevékenységek bevezetésére életükbe, de komolyabban nem köteleződnének el a témában.

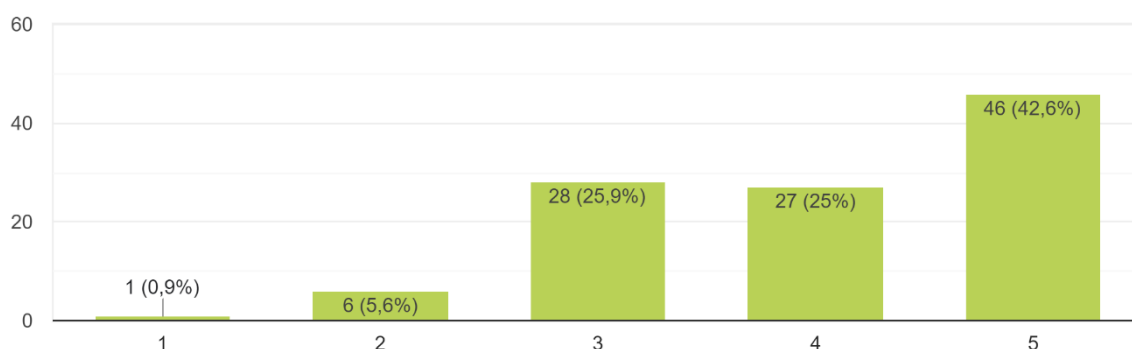
Az egyén érzelmi viszonya a fenntarthatósággal

Kérdőívem utolsó szakaszában azt vizsgáltam, hogy az emberek milyen érzelmi viszonyban állnak a fenntarthatósággal és gondolnak-e hétköznapi cselekvéseik következményeire.

A kérdőívem huszonhatodik kérdésében arra kerestem a választ a válaszadók miként állnak ahhoz, hogy cselekedeteik hatással lehetnek a jövő generáció jóllétére. A sokaságra jellemző adatok a 34. sz ábrán láthatóak.

Gondol arra, hogy cselekedetei hatással vannak a jövő generációinak jóllétére?

108 válasz

34. ábra Jövő generációk jóllétére való gondolás

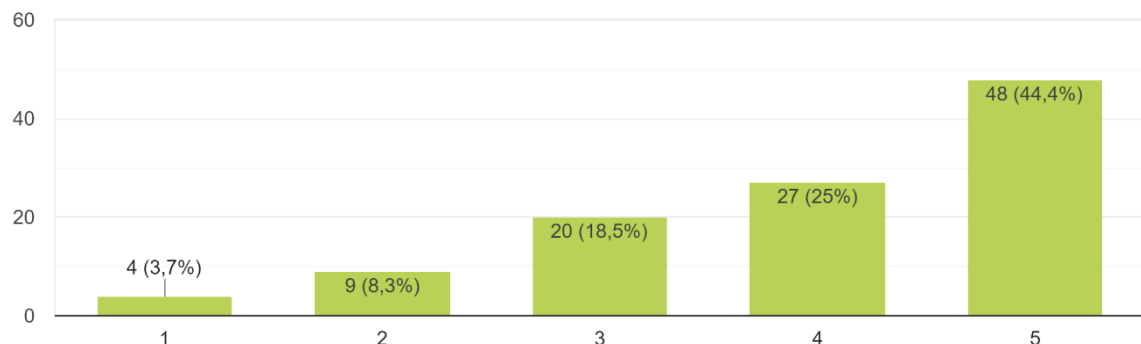
Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók egy öt fokú skálán jelölhették be mennyire foglalkoztatja őket ilyen szempontból a fenntarthatóság. Általánosságban elmondható, hogy gondolnak arra, hogy tevékenységeik hatással vannak a jövőre. Egy ember volt az, aki még nem elmélkedett azon cselekedeti milyen következményekkel járnak. Tovább vizsgáltam azokat, akik nagy mértékben gondolnak a jövőbeni jóllétre. Az életkori megoszlás a következők szerint alakult: 46 főből 17-25 év 25 fő, 26-35 év 6 fő, 36-45 év 5 fő, 46-55 év 7 fő, 70-74 év 3 fő. Az eredményt torzíthatja, hogy a kérdőív kitöltésében nagyobb arányban vettek részt a Z generáció tagjai. Ettől függetlenül megállapítható, hogy az életkor nem feltétlen befolyásolja miként vélekednek az emberek életmódjuk jövőre néző hatásaitól.

Nem csak arra kerestem a választ, hogy a válaszadók szem előtt tartják-e a következő nemzedékek jóllétét, hanem arra is aggódnak-e amiatt, hogy saját életükre is kihatással lesznek az éghajlatváltozás következményei. A válaszadók megoszlása a 35. ábrán látható.

Aggódik amiatt, hogy saját vagy családja életére is kihatással lesznek az éghajlatváltozás következményei?

108 válasz

35. ábra Éghajlatváltozás következménye saját életünkre gyakorolt hatása alapján

Forrás: Saját szerkesztés

A kitöltők ennél a kérdésnél szintén egy öt fokú skálán tudták bejelölni mennyire tölti el őket aggodalommal a klímaváltozás életükre gyakorolt hatása. A válaszadók nagy aránya fél ennek következményeitől. Tovább vizsgáltam azokat az egyéneket, akik nagy mértékben tartanak a negatív hatásoktól, hogy vajon ugyanennyire féltik-e a jövő nemzedék jóllétét is. Megállapítható több ember aggódik attól saját élete veszélybe kerül, mint attól, hogy a következő generáció milyen körülmények között fog tudni élni. 34 fő aggódik saját maga és a jövő nemzedékért ugyanolyan mértékben. 13 fő esetében előrébb áll az egyén jólléte. Ezek a válaszadók főként a 20 éveik elején álló fiatalok, akik még nem alapítottak saját családot, nincs gyermekük. A szakirodalommal olvasottakkal megegyezik, hogy a fiatal generációt aggasztja milyen következményekkel fog járni életükre nézve az, ha tovább folytatódik a világ fenntarthatatlansága. Életkorukból kifolyólag viszont egy részüket nem foglalkoztatja az milyen befolyást gyakorolnak tetteik az elkövetkezendő évtizedekre vonatkozóan. Azok, akik felelősséget vállalnak másokért házasság vagy gyermekvállalás kapcsán érzékenyebbek lehetnek arra milyen cselekedeteket hajtanak végre a hétköznapiak során.

Kérdőívem utolsó két kérdéséhez egy-egy képet helyeztem be melyeknek témái a globális problémákhoz kapcsolódnak. Arra kértem a válaszadókat írják le milyen érzéseket váltottak ki belőlük a látott fotók.

A válaszadók negatív érzelmeket társítottak a képekhez. A legtöbbször visszatérő szavak a szomorúság, az aggodalom, a düh és a félelem voltak. A válaszadók tehetetlennek érzik magukat a képeken látható problémákkal szemben és kilátástalannak tartják a jövőt. Sokan nem értik, hogy jutott ide a világ. Katasztrófálisnak, apokaliptikusnak élték meg a fotókon bemutatott környezetpusztító tevékenységeket. A beérkezett válaszokból megállapítható, hogy az emberek érzelmi viszony szempontjából érzékenyen reagálnak a környezeti problémákra. Az ember ismeretlenségtől és a váratlan eseményektől való nyugtalansága kihat az emberei pszichére. Az éghajlatváltozás kiszámíthatatlansággal és bizonytalansággal tölti el az egyént, ami hatására könnyen kialakulhat a szorongás érzete. A negatív érzések erősödése miatt megjelenő klímaszorongás befolyással lehet az egyén mindennapi életére. Ez a fajta érzelmi állapot nem csak az emberi magatartásra van hatással, hanem hozzájárul a társadalom összetartó erejének gyengüléséhez is.

Összefoglalás

Dolgozatomban a fenntarthatóság témakörét jártam körbe, ezen belül is a környezettudatos magatartás pszichológiai korlátaival foglalkoztam. Célom az volt, hogy az emberek érzelmi viszonyán keresztül mutassam be milyen akadályai vannak a fenntarthatóság megteremtésének.

A nemzetközi szakirodalom feldolgozása rávilágított arra mennyi minden befolyásolja az ember környezettudatos attitűdjét. Az emberek elvein és hozott magatartási korlátain túl rámutatott arra, hogy bár legtöbb esetben az egyének tisztában vannak azzal az ő feladatuk lenne az első lépéseket megtenni a fenntarthatóság megvalósítása érdekében mégsem töreksenek arra, hogy szokásaikon változtassanak. Ennek pedig pszichológiai akadályai vannak. A társadalom nagyrésze nem hajlandó feladni megszokott, kényelmes életmódját a környezettudatosság érdekében, mivel úgy érzi ezzel szubjektív jólléte is veszélybe kerülne és bár tudatában van saját felelősségével könnyebb útnak tartja a kibúvók keresését, mint a valódicselekvések végrehajtását. A fenntarthatatlan életmód követése nem csak a jövő generációinak jóllétét sodorja veszélybe, hanem az egyén mentális egészségére is negatív hatást gyakorol. Az olvasottak felhívják a figyelmet a környezeti nevelés fontosságára, mivel ezáltal a fiatal nemzedék számára olyan tevékenységek válhatnak természetessé melyeket a jelenkor embere még lemondásnak él meg.

A kérdőíves kutatás is alátámasztja azt, hogy az emberek tisztában vannak azzal mi is az a fenntarthatóság és az egyén felelősségével is tudatában vannak. Ennek ellenére a pszichológiai korlátok többségében beigazolódtak. Azok a problémák melyeket a szakemberek évtizedekkel ezelőtt bebizonyítottak még ma is megtalálhatóak, nem történt érdemi előrelépés annak érdekében, hogy egy fenntarthatóbb világban tudjunk élni. A válaszadók beszámolóí alapján pedig az emberek aggódnak és félnek az éghajlatváltozás következményeitől.

Úgy gondolom, az embereknek elsősorban gondolkodásmódjukon lenne szükséges változtatni annak érdekében, hogy valódi eredményt lehessen elérni. Ha az emberek rájönnek arra a materiális javak hajszolása nem egyenlő a boldogsággal és a biztonsággal, könnyebben fognak nyitni annak egy fenntartható társadalom megteremtése irányába. A természet, a társadalom és a gazdaság együttes erejére van szükség. Fontos lenne megérteni, ezek a területek nem választhatók külön mivel csak egymásra építkezve lehet biztosítani fenntartható fejlődést.

Felhasznált irodalom

Assadourian E. (2010): A fogyasztói kultúra tündöklése és bukása. In Worldwatch Institute, A világ helyzete 2010. A kultúra átalakítása. Fogyasztástól a fenntarthatóságig (21—42). Budapest: Föld Napja Alapítvány

Bereczkei T. (2003): Evolúciós pszichológia. Budapest: Osiris

Beyerl, K. (2010): Der Klimawandel in der psychologischen Forschung. In Voss, M. (Hrsg.), Der Klimawandel. Sozialwissenschaftliche Perspektiven (247—266). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften

Bodnár B. (2019): A környezet büntetőjogi védelmének aktuális kérdései, Büntetőjogi Szemle 2019/2. szám

Burgess, J. (2003): Sustainable consumption: is it really achievable? Consumer Policy Review, 13, 3, p. 78–84.

Búzás és társai (2004): A környezetgazdaságtan alapjai, A Budapesti Gazdasági Főiskola megbízásából kiadta a Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt. a Sanoma company

Csutora Mária, Hofmeister Tóth Ágnes (2011): Fenntartható fogyasztás? A fenntartható fogyasztás gazdasági kérdései, Szöveggyűjtemény, Digitális kiadás. http://korny.uni-corvinus.hu/publikaciok/2011/csutora-hofmeister_fenntarthato-fogyasztas.pdf 2022.11.06.

Diamond J. (2009): Összeomlás. Budapest: Typotex

Dombi A. (2022): Fogyasztói szokások és a fenntarthatóság vizsgálata a ruházati iparban, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi kar Pénzügy és számvitel alapszak

Dudás K. (2011): Tudatos fogyasztói magatartás dimenziói, Vezetéstudomány XLII. ÉVF. 2011. 7-8. SZÁM

Dúll A. (2001): A környezetpszichológia története, Magyar Pszichológiai Szemle, 2001, LVI.2. 287-328.

Dúll A. (2009): A környezetpszichológia alapkérdései – Helyek, tárgyak, viselkedés. Budapest: L'Harmattan Kiadó

Dúll A. (2021): A környezetpszichológiától az ember-környezet tranzakció tudományig- Áttekintés az elmúlt (Majdnem) 30 évről, Magyar Pszichológiai Szemle, 76 3–4, 727–745

Fekete B. (2022): BLA Doktori Ösztöndíjprogram Tanulmánykötet 2020/2021, Copyright ©Batthyány Lajos Alapítvány – BLA Tudástár

Forgács A. (2011): Az attitűdök jelentősége az üzleti világban. In: Alkalmazott pszichológia az üzleti életben. Budapest: Aula Kiadó.

Frajzi Gy. (2021): Klímaszorongás- Bénító vagy inspiráló?, LÉGKÖR 66. évfolyam, 24-27

Frajzi Gy.- Erdei S. (2015): Fenntartható pozitív mentális egészség. A pozitív mentális egészség kibontakozása a fenntartható gondolkodásmód és viselkedés keretében, Mentálhigiéné és Pszichoszomatika 16 (2015) 1, 55—92

Gellims, J. (2007): Explaining Popular Support for Environmental Protection: A Multilevel Analysis of 50 Nations. Environment and Behavior, 39, pp. 392-415.

Gór A. (2013): A fenntarthatóság és a versenyképesség közös pontjai, kölcsönhatásai; Gazdálkodás – Scientific Journal on Agricultural Economics 57 (2), 1–11.

Gyulai I. (2012): A fenntartható fejlődés, AZ ÖKOLÓGIAI INTÉZET A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSÉRT ALAPÍTVÁNY, Miskolc

Gyulai, I. (é.n.): A fenntartható fejlődés, Oktatási kézikönyv tanároknak, https://mtvsz.hu/dynamic/fenntart/tanaroknak_belivek_utolsomuster.pdf 2022.11.04.

Hallin P. (1995): Environmental Concern and Environmental Behaviour in Foley, a Small Town in Minnesota, Environment and Behavior,

Havas P. (2001): A fenntarthatóság pedagógiai elemei. Új pedagógiai szemle, 51 (9), 3–15.

Hewstone M.- Stroebe, W. (2007): Szociálpszichológia. Akadémiai Kiadó, Budapest

Horváth B. (2020): A fenntarthatóság pszichológiája, A környezeti problémák természeti oldala, Typotex Kiadó

Hunyadi Gy. (1984): Szociálpszichológia. Gondolat Kiadó, Budapest

Hunyadi Gy. (1998) Történeti bevezetés a szociálpszichológiába: a meghonosítás lépései. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, pp. 55-85.

Joseph Dodds (2019): Klímaszorongás és védekezés, IMAGO, 2019, 8(4): 37-54 Budapest

Kahneman, D. (2013): Gyors és lassú gondolkodás. Budapest: HVG Kiadó

Kováts-Németh M. (2010): Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig, Comenius Kft., Pécs

Kováts-Németh M., Bodáné Kerenderics R., Juvancz Z. (2015): Környezetpedagógia a fenntarthatóságért. E-COMON, IV./1 2-17

Laroche M. - Bergeron J. - Barbaro-Forleo G. (2001): Targeting consumers who are willing to pay more for environmentally friendly products - The Journal of Consumer Marketing, Vol. 18, 6. pp. 503-518.

Lindenberg, S. & Steg, L. (2007): Normative, gain and hedonic goal frames guiding environmental behavior. Journal of Social Issues 65 (1): 117–137

Major L. (2018): Pedagógusjelöltek környezeti attitűdjének mintázata, Alkalmazott Műszaki és Pedagógiai tudományos folyóirat, 8. évfolyam, 1. szám

Major Lenke (2017): Egy környezeti nevelési program beillesztésének kísérlete a szerbiai alsó tagozatos oktatásba, tanítóképzős hallgatók bevonásával. PhD-értekezés. Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged.

Málovics Gy. – B. Z. (2009): A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. Közgazdasági Szemle, 56. évf. 5. sz.

Maslow, A.H. (1954): Motivation and personality. New York: Harper & Row

Nádudvari, Z. (2004): Fenntartható fogyasztás. Környezetvédelmi füzetek, 2004/1.

Németh B. (2012): Környezettudatos fogyasztói magatartás Magyarországon: tények és lehetőségek. Budapesti Gazdasági Főiskola, Gazdálkodási Kar Zalaegerszeg (2012)

Perényiné Somogyi Angéla (2010): A fenntarthatóság ökológiai, pedagógiai és pszichológiai vonatkozásai. Doktori értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem

Prókaj L. (2013): Az emberi értékek és a fogyasztói magatartás közötti összefüggések elemzése a magyar és külföldi fogyasztók példáján, Miskolci Egyetem Marketing Intézet

Rekettye G., Törőcsik M., Hetesi E. (2015): Bevezetés a marketingbe. Akadémiai Kiadó, Budapest

Sikó I.-Danielisz B. (2021): Bűnözési szorongástól a klímafélelemig, Bűnügyi Szemle, 2021/4.

Somogyi V., Dániel Z. A., Rédey Á. (2012): Fenntartható gazdaság, Készült a Pannon Egyetem Fenntartható Fejlődési szakember TÁMOP projektjének keretében (2010-2012)

Sussman N. (2003): Depresszió és mánia. In: Beers, M. H. (főszerk.): MSD orvosi kézikönyv a családban. Második átdolgozott, bővített kiadás. Melania Kiadó

Székely M. (2011): A fogyasztói magatartás alapjai, Fenntartható fogyasztás? A fenntartható fogyasztás gazdasági kérdései, Szöveggyűjtemény 29-53

Szlávik J. (2013): Fenntartható gazdálkodás. Budapest, CompLex Kiadó

Szondy M. (2010): A boldogság tudománya: Fejezetek a pozitív pszichológiából, Jaffa Kiadó

Van Liere, K. D. - Dunlap, R. E. (1980): The Social Bases of Environmental Concern: A Review of Hypotheses, Explanations and Empirical Evidence, Public Opinion

Varga A. (2006). Pszichológia a fenntarthatóságért. Magyar Pszichológiai Szemle, 61(1), 187— 206.

Varga A. (2020): A fenntarthatóságra nevelés elméleti alapjai és egész intézményes megközelítése, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ember–Környezet Tranzakció Intézet, Budapest, ELTE Tématerületi Kiválósági Program 2020 – Intézményi Kiválósági Alprogram – TKP2020-IKA-05 támogatásával készült

WCED (1987): Our Common Future; The World Commission on Environment and Development, Oxford University Press; magyarul: Közös Jövőnk; Mezőgazdasági Könyvkiadó

<https://wwf.hu/hireink/klima-es-energia/te-is-parazol-klimaszorongas-egy-pszichologus-szemevel-szerzo-dr-kovary-zoltan/> 2022.11.05.

<https://hugas.met.com/hu/fyouture/elet/klimaszorongas/1161?fbclid=IwAR2GmTyY8MsxNbG6FJW1Jxzy1qiXce0PgOBdx0Mbqo41z2dbRLd2UREQROw> 2022.10.22.

<https://iho.hu/hirek/elen-jarnak-a-skandinav-oroszok-a-kornyezetkimelo-kozlekedesben-171026> 2022.10.28.

<https://probiort.hu/egyszer-hasznaltos-muanyagok-tiltasa-2021-julius-1-tol/> 2022.10.28.

<https://greendex.hu/nagyon-keves-pet-palackot-hasznositunk-ujra-mikozben-egyre-tobbet-hasznalunk/> 2022.10.28.

https://www.mnb.hu/fogyasztovedelem/csaladi-zold-penzugyek/zold-penzugyi-megoldasok/tamogatasok-palyazatok/elerheto-allami-tamogatasok	2022.10.29.
https://www.ksh.hu/interaktiv/grafikonok/vilag_nepessege.html	2022.10.23.
https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(21)00278-3/fulltext	2022.10.22.
https://www.pewresearch.org/global/2021/09/14/in-response-to-climate-change-citizens-in-advanced-economies-are-willing-to-alter-how-they-live-and-work/	2022.10.19.
https://www.ksh.hu/sdg/cel_12.html	2022.11.06.
https://www.ksh.hu/sdg	2022.11.08.